

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

UČITELJSKI FAKULTET

DISLOCIRANI STUDIJ U SLAVONSKOM BRODU

IVANA LEITKAM

POTICANJE KREATIVNOSTI U NASTAVI

HRVATSKOGA JEZIKA

DIPLOMSKI RAD

SLAVONSKI BROD, 2008.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

UČITELJSKI FAKULTET

DISLOCIRANI STUDIJ U SLAVONSKOM BRODU

POTICANJE KREATIVNOSTI U NASTAVI

HRVATSKOGA JEZIKA

DIPLOMSKI RAD

Mentor:
Mr.sc. Branko Bognar

Studentica:
Ivana Leitkam

SLAVONSKI BROD, 2008.

SADRŽAJ

POPIS ILUSTRACIJA	4
1. UVOD	6
2. POJAM KREATIVNOST	7
3. VRSTE MIŠLJENJA	8
4. KATEGORIJE KREATIVNOSTI	9
4.1. Kreativna osoba.....	9
4.2. Kreativni produkt	11
4.3. Kreativni proces	12
4.4. Kreativna okolina	12
5. KREATIVNOST I INTELIGENCIJA	14
5.1. Kreativnost i testovi inteligencije.....	14
5.2. Stvarni odnos kreativnosti i inteligencije	15
6. POTICANJE KREATIVNOSTI U ŠKOLSKOM OKRUŽENJU	16
6.1. Kreativni učitelj kao preduvjet za razvoj kreativnosti.....	16
6.1.1. <i>Profil kreativnog nastavnika .....</i>	<i>17</i>
6.1.2. <i>Što se konkretno očekuje od nastavnika stvaraoaca tijekom nastave? .....</i>	<i>18</i>
6.2. Psihološki preduvjeti za razvoj kreativnosti	20
7. SPUTAVANJE KREATIVNOSTI U ŠKOLI.....	22
8. VRJEDNOVANJE KREATIVNOSTI	24
9. EMPIRIJSKI DIO.....	26
9.1. Što je akcijsko istraživanje?	26
9.2. Kontekst akcijskog istraživanja.....	29
9.3. Moj istraživački interes	30
9.4. Pitanja, nedoumice i dileme	32
9.5. Ciljevi istraživanja	33
9.6. Postupci prikupljanja podataka	33
9.7. Plan akcijskog istraživanja	34
9.8. Kriteriji za procjenu uspješnosti istraživanja	40
9.9. Etički aspekt istraživanja.....	40

9.10. Kritički prijatelji i validacija akcijskog istraživanja	41
10. PROCES OSTVARIVANJA AKCIJSKOG ISTRAŽIVANJA	42
10.1. Aktivnost: obrada pjesme Brz na jeziku	42
10.2. Aktivnost: integrirani dan na temu Igramo se grada	45
10.3. Aktivnost: obrada hrvatske narodne basne Paun i sokol.....	48
10.4. Aktivnost: vježbanje i ponavljanje upravnog i neupravnog govora.....	50
10.5. Aktivnost: obrada teksta Potoci sami biraju svoje ime	52
10.6. Aktivnost: obrada pjesme Lastavice (Dragutin Horkić)	55
10.7. Aktivnost: integrirani dan na temu Uskrs	58
10.8. Aktivnost: kreativna radionica Mašta može svašta	62
11. PROBLEMI I PROMJENE	67
12. INTERPRETACIJA	70
13. ZAKLJUČAK.....	75
14. LITERATURA	78
15. POPIS PRILOGA	80

POPIS ILUSTRACIJA

Popis slika

Slika 1: Osnovna škola "Vladimir Nazor"	29
Slika 2: Učenici 4.a razreda s učiteljicom i sa mnom	30
Slika 3: Učenici smišljaju pjesmicu od zadanih riječi	44
Slika 4: Učnički rad „Neobična pjesma.....	44
Slika 5: Učenici izrađuju zgradu.....	47
Slika 6: Učenik izrađuje cvijet	47
Slika 7: Učnički rad skupine „Crveni šešir“	49
Slika 8: Učnički rad skupine „Žuti šešir“	50
Slika 9: Učnički rad „Razgovor kokoši i pijetla“	51
Slika 10: Učnički rad „Razgovor žapca i čarobnjaka“	52
Slika 11: Učnički rad „Ime Josip“	54
Slika 12: Učnički rad „Putovanje lastavice“	57
Slika 13: Učnički rad-sastav na temu Moj put s juga	58
Slika 14: Učenici izrađuju kaširana jaja.....	60
Slika 15: Učnički rad „Pisanica“	61
Slika 16: Učnički rad „Pisanica“	61
Slika 17: Učnički rad pjesma „Jagode“	61
Slika 18: Učnički rad pjesma „Ljubice“	61
Slika 19: Učnički rad „Čarobni sag“	65
Slika 20: Kreativno korištenje materijala za izradu "čarobnog saga"	66
Slika 21: Učnički rad „Znak za prestanak brbljanja“	71

Popis tablica

Tablica 1: Vrste mišljenja (Bognar, 2003, str.3)	8
Tablica 2: Osobine kreativne osobe	10
Tablica 3: Plan aktivnosti	34

Popis grafikona

Grafikon 1: Rezultati evaluacijskog listića za aktivnost- obrada pjesme Brz na jeziku	43
Grafikon 2: Rezultati evaluacijskog listića za aktivnost- integrirani dan na temu Igramo se grada	46
Grafikon 3: rezultati evaluacijskog listića za aktivnosti- Potoci sami biraju svoje ime i Vježbanje i ponavljanje upravnog govora	53
Grafikon 4: rezultati evaluacijskog listića za aktivnost- obrada pjesme Lastavice.....	56
Grafikon 5: rezultati evaluacijskog listića za aktivnost- integrirani dan na temu Uskrs.....	60
Grafikon 6: Rezultati evaluacijskog listića za aktivnost- Mašta može svašta.....	65

Popis video zapisa

Film 1: Video zapis prezentacije igrokaza Igramo se grada	47
Film 2: Video zapis dijela radionice Zamisli svoje ime	55
Film 3: Video zapis dijela radionice Mašta može svašta	66

1. UVOD

Fenomen ljudske kreativnosti počeo se temeljitije istraživati u drugoj polovici prošlog stoljeća. Od prvobitnog shvaćanja da su kreativni samo neki odabrani pojedinci, a da većina ljudi tu osobinu ne posjeduje, došlo se do shvaćanja da je to jedna od temeljnih ljudskih karakteristika koja se može poticati, odgajati, ali isto tako i potisnuti i onemogućavati. Također, nekada djeci nisu pripisivali kreativnost, a danas se pak smatra kako su sva djeca kreativna. Budući da su djeca naša budućnosti, potrebno je posebnu pažnju posvetiti razvijanju i poticanju kreativnosti od najranije dobi. Nola (1987, str. 11) smatra kako se kreativni odgoj može ostvariti samo ako se stvori klima povjerenja i suradnje između odraslih (roditelja, nastavnika, voditelja) i djece (mladih). Samo u takvim uvjetima i odnosima moći će se mlado biće osloboditi određenih blokada te u njemu potaknuti kreativni proces.

Nažalost, prema dr. Daggett-u, direktoru međunarodnog centra za rukovođenje i obrazovanje, svijet u kojem žive današnja djeca mijenja se četiri puta brže od naših škola (u Dryden & Vos, 2001, str. 102). Problem suvremenih škola je u tome što ove u svojoj praksi nisu suvremene, nego još uvijek rade prema starim principima i služeći se starim metodama. Osnovna zamjerka tradicionalnoj nastavi odnosi se na pretjerivanje u korištenju frontalnog oblika rada, iako se vrlo dobro zna kako je on učinkovit samo za nekolicinu djece koja su auditorni tipovi, tj. oni koji uče putem onoga što čuju. Tradicionalni obrazovni sustav nije u službi djeteta i ne odgovara njegovim potrebama, nego potrebama društva koje želi oblikovane pojedince za točno određeno mjesto. Milan Polić (2003, str. 15) smatra kako u suvremenoj školi više nema mjesta za pedagoške kolekcionare koji su djecu formirali prema nekim unaprijed zadanim obrascima. Dryden i Vos (2001, str. 187) ističu kako bi se u školama umjesto usvajanja mnoštva činjenica težište trebalo staviti na predmete za poučavanje načina mišljenja jer bi u protivnom, kako američki pedagog Neil Postman navodi, djeca mogla u školu ulaziti poput upitnika, a napuštati ju poput točaka. Da bi učitelji mogli poticati kreativnost trebaju biti spremni na cjeloživotno učenje. Tek tada će škole ići u korak s društvom koje se mijenja velikom brzinom.

Cilj nastave trebao bi prema Stevanoviću (2003, str. 12) dakle, biti da se učenik osjeća kao slobodna, samostalna i kreativna ličnost te da znanje stječe vlastitim naporima u izravnoj recepciji, a ne da uči putem posrednika (nastavnika), kakav je slučaj u tradicionalnoj nastavi.

2. POJAM KREATIVNOST

Za kreativnost, kao opću crtu ljudske životnosti (Supek, 1987, str. 49), ne postoji jedna jedinstvena definicija. U kojem god je obliku, kreativnost se uvijek može prepoznati onog trenutka kad ju vidimo. Ipak, kada ju treba preciznije odrediti nailazi se na različita mišljenja (Ozimec, 1996, str. 132). Treffinger i suradnici (citirano u L. Bognar & B. Bognar, 2007, str. 422) istražili su čak više od 100 različitih definicija. Navest ću neke od njih koje sam pronašla u različitim izvorima.

E. P. Torrance navodi kako je kreativnost proces otkrivanja problema ili nepotpunih informacija, formiranje ideja ili hipoteza i saopćavanje ovih rezultata. To je uspješan korak učinjen u nepoznato, silaženje s utabane staze, razbijanje kalupa, otvorenost prema iskustvu i dopuštenje da nas jedna stvar vodi u drugu, svježe kombinacije ideja ili uopćavanje novih odnosa idejama (u Stevanović, 1999, str. 29).

Kreativnost možemo definirati „kao mentalni proces koji uključuje stvaranje novih ideja, pojmova, ili rješenja problema, ili novih poveznica između postojećih ideja ili pojmova“ („Kreativnost“, 2008).

Nadalje, Ozimec (1996, str. 132-133) kreativnost definira kao skup ljudskih osobina i sposobnosti koje u jednom sinergičnom djelovanju omogućavaju pojedincu da uočava, otkriva, predviđa, doživljava, prihvaća, kombinira... stvari i pojave na jedan drugačiji, nov, svjež, neuobičajen i originalan način.

Budući da je ovaj rad vezan isključivo za školu, odnosno nastavu, smatram važnim određivanje pojma kreativnosti u školi. Stevanović u svom djelu Interaktivna stvaralačka edukacija (2003, str. 145) navodi kako pod pojmom kreativnosti u školi podrazumijeva skup pedagoško-psiholoških, organizacijskih i didaktičko-metodičkih mjera kojima se postižu progresivne mjere u planiranju, organizaciji, realizaciji, elaboraciji i aplikaciji odgojno-obrazovnog rada u stvaralačkim interakcijskim odnosima nastavnika i učenika i aktivnoj participaciji nastavnih sadržaja i povezivanju škole i društva.

Iako se definicije kreativnosti međusobno razlikuju, možemo uočiti i njihove međusobne sličnosti. Naime, u većini se spominje stvaranje nečeg novog, tj. sposobnost kombiniranja postojećih elemenata u nove, originalnost te proces.

3. VRSTE MIŠLJENJA

Bognar (2003, str. 3) u svom priručniku Škola koja razvija kreativnost navodi kako je jedan od načina razmišljanja o mišljenju koji je posebno uspješan u raspravi o kreativnosti zapravo uspoređivanje različitih tipova mišljenja i njihovog odnosa prema kreativnim procesima. Općenito, prema američkom psihologu J. P. Guilfordu tipove mišljenja dijelimo na konvergentno i divergentno mišljenje. Supek (1987, str. 47) navodi kako su konvergentno i divergentno mišljenje komplementarni oblici jer stjecanje znanja pretpostavlja dobru obaviještenost o stvarima i procesima, a vrši se pomoću konvergentnog mišljenja.

Tablica 1: Vrste mišljenja (Bognar, 2003, str.3)

Konvergentno	Divergentno
Analitičko-traži se točnost	Generativno-informacija se vrednuje s obzirom na njenu mogućnost da stimulira ideje
Selektivno-jedan ispravan put;odbacuju se nevažni	Istraživačko-mnogi mogući putovi, nevažnost se promatra kao potencijalni izvor inspiracije
Predvidljivo-slijedi logički redoslijed	Nepredvidljivo-zasniva se na intuiciji više nego na logici;čini psihičke skokove
Vodi prema dobrim odgovorima	Neophodno je za izvrsne odgovore

4. KATEGORIJE KREATIVNOSTI

Prema Somolanji i L. Bognaru (2008, str. 89) razlikujemo četiri kategorije kreativnosti. U proučavanju kreativnosti mora se prvenstveno govoriti o *kreativnoj osobi*. Svaka osoba posjeduje kreativni potencijal samim rođenjem, a hoće li se ono aktualizirati ovisi o brojnim činiteljima kreativnosti.

Druga kategorija, tj. *kreativni produkt*, podrazumijeva određenu novinu u odnosu na već postojeće stanje, originalnost te korisnost, ekonomičnost (praktična, estetska, i psihosocijalna) za cijelo društvo koje se očituje kroz umjetnička, tehnička, znanstvena i druga područja.

Treća kategorija odnosi se na *kreativni proces* kao način stvaranja kreativnoga produkta. Mora dovesti do neobičnih ideja, stvarati različite kombinacije staroga, odnosno nadograđivati nove ideje na već postojeće stanje.

Četvrta kategorija naglašava važnost *kreativne okoline*, to jest društva u kojem pojedinac živi, koja svojim odnosom prema njemu potiče ili sputava kreativni razvoj. Prepoznajemo različite činitelje kreativnosti poput obitelji, škole ili zajednice, tj. društva koji utječu na razvijanje ili sputavanje kreativnosti.

4.1. Kreativna osoba

Kreativna je osoba početak svake stvaralačke aktivnosti. Brojni autori kao što su Stevanović (2001, str. 175), Somolanji i Bognar, L. (2008, str. 87), Supek, (1987, str. 49) i dr. naglašavaju kako svaki čovjek rođenjem donosi stvaralačke potencijale. Hoće li se oni aktualizirati ovisi o brojnim činiteljima kreativnosti o čemu će biti govora kasnije.

Brojna istraživanja pokazuju kako kreativne osobe imaju neke zajedničke osobine. Čandrlić (1988, str. 35-36) navodi neke osobine kreativne osobe koje se mogu naći i u djelima drugih autora; Somolanji i L. Bognar (2008, str. 89), Supek (1987, str. 49), Stevanović (1999, str. 239), Ruggiero (2001, str. 82-83) i dr. Autorica razlikuje kognitivne, motivacijske i osobine karaktera i temperamenta kreativne osobe (Tablica 2).

Tablica 2: Osobine kreativne osobe

KOGNITIVNE OSOBINE	MOTIVACIJSKE OSOBINE	OSOBINE KARAKTERA I TEMPERAMENTA
<ul style="list-style-type: none"> • nezavisnost u mišljenju • razvijena osjetljivost za probleme • otvorenost duha • sklonost riziku i istraživanju • odbacivanje konformističkog pritiska • razvijen istraživački duh • preferencija prema vršenju sinteza i izvođenju kreativnih generalizacija • asociranje ideja na neuobičajen način • dovrtljivost i snalažljivost 	<ul style="list-style-type: none"> • visoko razvijena radoznalost i motivacija postignuća • razvijen motiv samoaktualizacije • razvijene potrebe za stvaralačkim rješavanjem problema • razvijeni kreativni stavovi • preferiranje prema novim kombinacijama ideja • visok nivo aspiracije • visoko razvijena ambicija • razvijeni široki interesi 	<ul style="list-style-type: none"> • samodisciplina, samostalnost • stalnost u ulaganju napora u rješavanju pojedinih problema • samopouzdanje • emocionalna stabilnost • samoinicijativnost • manja podložnost utjecaju autoriteta • ustrajnost

Budući da je ovaj rad, kao što sam već ranije napomenula, vezan za nastavu, posebno ću se osvrnuti na osobine učenika kao kreativnih ličnosti. Stevanović (1999, str. 238) ističe važnost prepoznavanja kreativnog učenika. To se može postići ako stavimo učenika u aktivan položaj. Kreativni učenici su učenici koji su:

- veoma aktivni,
- vrijedni,
- komunikativni,
- snalažljivi,
- radoznali,
- nisu površni i problemima prilaze ozbiljno i angažirano,
- puno čitaju,
- sigurni su u sebe,
- uživaju u skoro svim aktivnostima,
- na satu samostalno rješavaju probleme bez danih instrukcija i šablona,
- donose drugačija rješenja od onih koja daje nastavnik
- skloni su tražiti dopunska objašnjenja
- stečena znanja primjenjuju u praksi

Osim toga, Čandrlić (1988, str. 36) navodi kako su kreativne osobe introvertiranije i više same sebi dovoljne. Kreativni učenici, naročito oni umjetnički nadareni, emocionalno su osjetljiviji. Barron (u Supek, 1987, str. 49) dovodi u vezu kreativnost i impulzivnost. Smatra kako je impulzivnost u kreativnih osoba izrazito viša nego u nekreativnih.

4.2. Kreativni produkt

Stevanović u djelu *Kreatologija* (1999, str. 68) kreativni produkt definira kao sastavni dio stvaralačke ličnosti i stvaralačkog procesa. To je finalni proizvod stvaralaštva koji može biti izražen mislima, idejama, tekstom, slikom, formulom, crtežom, eksperimentom, nekim otkrićem ili gotovim djelom (proizvodom, činom). Stvaralački produkt može biti umjetnički, znanstveni, tehnološki i praktični.

Somolanji i L. Bognar (2008, str. 89) smatraju kako kreativni produkt podrazumijeva određenu novinu u odnosu na već postojeće stanje, originalnost i korisnost za cijelo društvo. Osobno smatram kako stvaralaštvo ne treba nužno biti u funkciji korisnosti za cijelo društvo. Jer, ako je stvaralaštvo u funkciji cijeloga društva, možemo li ga uopće nazvati stvaralaštvom, ili je to onda stvaranje, odnosno proizvodnja? Smatram kako je prije svega važno vlastito zadovoljstvo stvaranja jer proizvod, uostalom, može imati samo mentalnu vrijednost za stvaraoca. Također bih se složila sa Stevanovićevom tvrdnjom (2001, str. 194) kako se stvaralaštvo ne mora uvijek ogledati u novom proizvodu. Bitno je da pojedinac povezuje dotad nepovezane ideje, da postiže nešto neočekivano, iznenađujuće, da je rad promišljen i da za osobu predstavlja zadovoljstvo.

U skladu s tim slažem se sa Stevanovićevom tvrdnjom (1999, str. 69) kako u školi ne treba toliko stavljati težište na produkt, koliko na otkriće različitih rješenja jednog problema. Stvaralaštvo je bolje promatrati kao stil života i učenja, nego konkretnu izradu određenog proizvoda.

4.3. Kreativni proces

Stevanović (2001, str. 190-195) stvaralački proces definira kao metodu, put ili način kojim se dolazi do planiranog rezultata, odnosno planski, dobro organizirani i konkretno oblikovani didaktički način kojim se osigurava proizvod.

1926. godine Graham Wallas je među prvima iznio činjenicu kako se stvaralački proces odvija u nekim prepoznatljivim etapama (u Ozimec, 1996, str. 327). Stvaralački proces sastoji se, dakle, od četiri etape:

- 1) PRIPREMANJE-Za vrijeme ove etape osobe primjenjuju znanje, vještine i razumijevanje materijala, objekata, problema ili njihove kombinacije. Kreativne osobe bave se materijalima, objektima ili problemima na razigran ili istraživački način.
- 2) INKUBACIJA-Za vrijeme ove etape um počinje formulirati i baviti se problemom, često uz pomoć slika i asocijacija.
- 3) ILUMINACIJA-Ovo je evaluacijska faza kada osoba izabire neke ideje i odbacuju druge.
- 4) VERIFIKACIJA-Sada osoba testira proizvod kreativnog mišljenja procjenjujući njegovu korisnost, dovršenost i ispravnost.

Ove etape ne moraju se sukcesivno slijediti, već ih je moguće preskakati ili se vraćati unatrag (B. Bognar, 2003, str. 4).

4.4. Kreativna okolina

Kreativna okolina je društvo u kojem pojedinac živi, koja svojim odnosom prema njemu potiče ili sputava kreativni razvoj. Prepoznajemo različite činitelje kreativnosti poput obitelji, škole ili zajednice koji utječu na razvijanje ili sputavanje kreativnosti.

Škola za učenika može biti poticajno, ali i sputavajuće okruženje za razvijanje kreativnosti. Da bi škola bila poticajno okruženje za razvoj djeteta, u današnjem je društvu važna otvorenost njezinih djelatnika i spremnost na promjene. Osim nastavnika u školi, i roditelji bi trebali preuzeti ulogu u prepoznavanju i poticanju kreativnosti kod svoje djece. Cvetković-Lay i Pečjak (2004, str. 14) navode kako su upravo roditelji ti koji uočavaju kod

djeteta znakove kreativnosti. Npr. načine rješavanja problema; zanimljiva i originalna pitanja i odgovori; kombiniranje različitih materijala na kreativan i originalan način; djetetove stalne tvrdnje kako će nešto novo izumiti, likovna i verbalna maštovitost i slično. O mogućem pozitivnom i negativnom utjecaju okoline na razvoj kreativnosti posebno ću se osvrnuti u poglavljima o poticanju i sputavanju kreativnosti.

5. KREATIVNOST I INTELIGENCIJA

U proučavanju kreativnosti značajna uloga pripada problemu odnosa kreativnog postignuća i inteligencije. Ozimec (1996, str. 291) inteligenciju definira kao sposobnost mišljenja za rješavanje problema. Ruggiero (2001, str. 80-81) navodi kako je ideja da visoko kreativne osobe imaju posebne intelektualne sposobnosti koje manjkaju ostatku populacije bila opće prihvaćena stoljećima.

5.1. Kreativnost i testovi inteligencije

Kada se pojavio test inteligencije, ideja je dobila novo značenje. Svatko tko bi postigao rezultat na testu inteligencije niži od rezultata jednoga genija (135 pa nadalje) bio je smatran kao osoba s vrlo malo ili nimalo potencijala za kreativno intelektualno postignuće.

Ruggiero (2001, str. 80-81) nadalje navodi kako su znanstvenici zaključili kako testovi kreativnosti ne mjere kreativnost pa tako ne mogu biti pokazatelji kreativnih sposobnosti ili njihove odsutnosti. Taylor (u Čandrlić, 1988, str. 19) smatra pojam inteligencije izumom zapadne kulture koja naglašava vrijednosti bitne samo za tu kulturu. Smatra kako se testovima inteligencije vrednuje brzina rješavanja relativno nevažnog problema bez pogriješki. Fromm (u Čandrlić, 1988, str. 19) smatra kako je većina testova inteligencije konstruirana tako da ne utvrđuju toliko čovjekovu sposobnost da mišljenja i razumijevanja, koliko sposobnost brze mentalne adaptacije na danu situaciju.

Možda je najbolju kritiku testova i testiranja inteligencije dao Taylor ovim riječima:

Za mene je krajnje nelogično shvaćanje da se um predstavlja jednim brojem kao što se čini sadašnjim testovima inteligencije. Mozak koji čini osnovu uma je daleko kompleksniji da bismo mogli vjerovati kako se sve njegove intelektualne aktivnosti mogu predstaviti brojem. Ozbiljno upotrebljavati takvu izuzetno simplificiranu (pojednostavljenu) sliku može se smatrati uvredom mozgu, ljudskom umu i ljudskom postojanju. (u Čandrlić, 1988, str. 19-20)

5.2. Stvarni odnos kreativnosti i inteligencije

Općenito se danas smatra kako su kreativnost i inteligencija dosta nezavisne sposobnosti, ali ipak i komplementarne jer među njima postoji stanovita povezanost. Ruggiero (2001, str. 80-81) navodi kako su znanstvenici istraživanjem života kreativnih ljudi te usporedbom s njihovim uspjehom na testu inteligencije došli su do dva važna zaključka. Saznali su kako kreativnost ne ovisi o posjedovanju nekog posebnog talenta, nego o načinu korištenja tog talenta kojega svi ljudi imaju, ali ga nikada nisu naučili koristiti. Coixova je (u Ozimec, 1996, str. 291) na osnovi 300 biografija velikana i njihovih kvocijenata inteligencije izvela zaključak kako je inteligencija neophodan, ali ne i dovoljan uvjet za stvaralaštvo.

Pravilo je da se veoma kreativni ljudi odlikuju i natprosječnom inteligencijom, ali svi koji su natprosječno inteligentni nisu ujedno i kreativni. Također treba dodati kako ne postoje razlike među spolovima u pogledu kreativnosti.

6. POTICANJE KREATIVNOSTI U ŠKOLSKOM OKRUŽENJU

Kreativnost ima posebno značenje u odgoju i obrazovanju. Smatra se kako za razvoj kreativnosti posebno značenje ima pozitivna razredna klima, ali je od presudne važnosti nastavnik/učitelj.

Značajnu ulogu u poticanju kreativnosti ima i škola kao institucija. Stoll i Fink (2000, str. 84) kreativnim školama smatraju one koje same određuju svoj smjer, bez obzira na vanjske odredbe. Naime, ravnatelji koji podržavaju kreativan rad učitelja pozitivan su primjer brige za svestrani razvoj ličnosti. Isenberg i Jalongo (u L. Bognar & B. Bognar, 2007, str. 425) ističu kako se škole koje njeguju kreativnost trude smanjiti stres i anksioznost, kako kod djece, tako i kod nastavnika. Uklanja se vremensko ograničenje za aktivnosti u kojima sudjeluju djeca. Uspostavlja se slobodno i otvoreno ozračje, a samoizražavanje ohrabruje i cijeni. Djeca se ohrabruju za razmjenu ideja, ne samo s učiteljem, nego i međusobno. Natjecanje i nagrađivanje nastoji se što manje koristiti. Više se cijene suradnički odnosi i slobodna razmjena mišljenja, a manje hijerarhija i poslušnost.

Za razvoj kreativnost i uspostavu pozitivne okoline za razvoj djeteta važna je suradnja učitelja i roditelja. Oni mogu učiteljima uvelike pomoći u upoznavanju učenika, njihovih osobina i sposobnosti. To je vrlo važno jer ovisno o tome koliko učitelji uistinu poznaju svoje učenike, u tolikoj mjeri mogu odgovoriti na njihove individualne potrebe.

6.1. Kreativan učitelj kao preduvjet za razvoj kreativnosti

Kreativan učitelj jedan je od najvažnijih preduvjeta za razvoj dječje kreativnosti. Ukoliko učitelj nije kreativan, ne može niti utjecati na kreativnost svojih učenika. On mora ujedno biti svjestan kako je za razvijanje nečijih potencijala nužno i razvijanje vlastitih. To znači kako je vrlo važno shvatiti da je njegova odgojno-obrazovna djelatnost cjeloživotno učenje. Kako bi znali načine i putove za poticanje kreativnosti potrebna je edukacija učitelja. Umjesto povremenog stručnog informiranja, danas se sve više govori o zajednicama učenja. Bognar, B. (u Somolanji i Bognar, L., 2008, str. 92) zajednicu učenja definira kao skupinu, svojom voljom udruženih osoba, koje u dužem vremenskom razdoblju (od nekoliko mjeseci

do nekoliko godina) komuniciraju o svojim vrijednostima, stvaraju zajedničku viziju, surađuju s ciljem unaprjeđenja svoje prakse i osobnoga učenja, kritički promišljaju svoje djelovanje i njegove uvjete.

Stevanović (1999, str. 80) pod pojmom kreativan rad nastavnika podrazumijeva brigu o osjećajima djece, o cijeloj ličnosti učenika, a ne samo za njegov intelekt ili emotivno razumijevanje. Uz ovo još ističe u prvi plan mišljenje na račun činjeničnog znanja i faktografije, enciklopedizma i pasivnosti, dijalog umjesto monologa, sumnja, a ne vjera u dane podatke.

Torrance (u Supek, 1987, str. 48) navodi kako se učitelji trebaju ponašati kako ne bi ugušili kreativnost djeteta:

- Poštovati pitanja djece i dovesti ih do toga da sama pronađu odgovor.
- Poštovati originalne i neobične ideje i nastojati da dijete otkrije njihovu vrijednost.
- Pokazati djetetu da njegove ideje imaju neku vrijednost. Preuzeti one koje je moguće prihvatiti u čitavom razredu.
- Dati slobodni rad djeci bez prijetnji ocjenjivanja ili sudova vrijednosti ili kritike.
- Nikada ne iznositi sud o ponašanju djeteta, a da se ne objasne uzroci i posljedice.

6.1.1. Profil kreativnog nastavnika

Za kreativnost učitelja bitna je posvećenost kreativnoj nastavi te strpljivo i uporno nastojanje oko dizajniranja kurikuluma, pripremanja materijala i oblikovanja aktivnosti učenika (L. Bognar & B. Bognar, 2007, str. 425). To znači kako nije dovoljna samo želja za takvim radom, nego takav pristup treba vježbati. Učiteljeva motivacija mora prije svega biti intrinzična te se ogledati u zadovoljstvu učitelja činjenicom da je pridonio stvaranju ugodnog okruženja koje potiče učenikovu kreativnost.

Prema Stevanoviću (2003, str. 49) kreativan nastavnik ima ove osobine:

- Inspirator je učenika.
- Stalno je u pokretu, tj. stremi novom i suvremenijem.
- Ima svoje ideale i sam je idol za svoje učenike.

- Efektno pronalazi situacije i sredstva putem kojih učenike potiče da tragaju za nepoznatim i da u vezi s tim postavljaju pitanja.
- Od učenika traži što više povratnih informacija
- Učenike potiče da pitaju, diskutiraju, razmišljaju, mijenjaju mišljenja (kada to problemska situacija zahtijeva), da pronalaze proturječnosti, da tragaju za nepoznatim, da sami formuliraju probleme i hipoteze.
- Stalno su otvoreni za nova kreativna iskustva.
- Koristi svoj potencijal za stvaralaštvo.
- Svjestan je drugih ljudi i pozitivno reagira na njihove potrebe, ideje, događaje.
- Ima osjećaj sigurnosti u neizvjesnosti toleriraju dvosmislenost.
- Ima jasnu koncepciju cilja i bira realistička sredstva kako ga dostići.

6.1.2. Što se konkretno očekuje od nastavnika stvaraoca tijekom nastave?

Autori priručnika za poticanje kreativnosti *Dosadno mi je, što da radim?* (Bilopavlović, Čudina-Obradović, Ladika & Šušković - Stipanović, 1997, str. 8-10) navode konkretne primjere, odnosno pravila koja je dobro primijeniti u odgojno-obrazovnom djelovanju:

- Oživljujte i osvježujte djetetu sve osjetilne doživljaje. Upozoravajte dijete na sve osjete koje doživljava dok gleda i dira neke predmete, sluša zvukove, osjeća toplinu i hladnoću.
- Potičite djetetovo maštovito igranje. Omogućite djetetu da u razgovoru i sudjelovanjem u igri započne razne igre zamišljanja, da se zamišlja u raznim ulogama. Ako dijete samo ne pokazuje želju za takvom igrom treba ga postupno uvesti u taj svijet zamišljanja.
- Omogućiti djeci što bogatije i aktivnije sudjelovanje u likovnome, glazbenom, plesnom i dramskom stvaralaštvu. Pri tome je važno da djeca samo slobodno stvaraju, i to uvijek izražavajući svoj doživljaj, priču i misli na vlastiti, dječji način, bez oponašanja i želje za odobravanjem.

- U svim situacijama, u svim oblicima učenja i širenja iskustva uvijek je potrebno naglašavati djetetu postojanje varijacije, različitosti, drugačijih mogućnosti, sličnosti i suprotnosti.
- U svim aktivnostima, u svim problemskim situacijama, u svim proizvodima smišljanja, pronalaženja rješenja uvijek je potrebno upućivati na mogućnost variranja načina rada, tehnike, instrumenta, putova dolaženja do rezultata.
- Navikavajte dijete da pažljivo promatra oko sebe, da uočava u okolini pojave ili predmete te da u rješavanju problema uvijek nastoji iskoristiti sve mogućnosti i iz okoline u kojoj se nalaze.
- U svakidašnjem životu, igri i ophođenju s djetetom potrebno je rabiti i koristiti riječi: smisli, izmisli, promjeni, preuredi, poboljšaj, usavrši.
- Potičite dječju maštu.
- Odgodite procjenu i ocjenu je li neki dječji prijedlog ili ideja dobra ili loša. Umjesto ocjene treba potaknuti dijete da se samo zapita je li to što je napravio dobro, može li to promijeniti, može li nešto napraviti bolje.
- Ne smije se kritizirati, a pogotovo ne izrugivati nespretne, nelogične, djetinjaste prijedloge; djetetu treba dopustiti da samo iskuša svoj prijedlog, da se samo zapitkuje o njegovoj vrijednosti, da ga samo kritizira, zamjeni ili odbaci.
- Ne treba pomagati djetetu dajući gotove primjere i rješenja. Ne treba ga požurivati. Potrebno je dopustiti djetetu da samo razmišlja (smišlja, izmišlja) i da za to uporabi vremena koliko mu god treba.
- Djetetu je potrebno pokazati da osobito cijenimo i pohvaljujemo kada je njegov rezultat, rješenje, inovaciju postiglo samo i kad su oni njegovi vlastiti tj. originalni, drugačiji, novi.
- Potrebno je pokazati djetetu da sudjelujemo u njegovom stvaranju, da razumijemo i pratimo što radi i da cijenimo njegove napore.
- Potrebno je pokazati da i mi sami uživamo u procesu smišljanja i stvaranja i da se veselimo svakom vlastitom i djetetovom doprinosu i ideji.

- Potrebno je ostaviti djetetu dostatno slobode za vlastiti izbor, procjenu rezultata i dovoljno vremena za samostalnu aktivnost bez neprestanog nadziranja i ispravljanja.

Posebnu brigu treba voditi o odabiru aktivnosti. Kao što je svaki učenik individua za sebe, tako i svaki razred ima svoje specifičnosti. Nastavnik koji dobro poznaje svoje učenike vodit će brigu o njihovim sklonostima, željama i potrebama. Pri tome aktivnosti učenicima trebaju biti zanimljive jer je, kako navodi Peter Kline (u Dryden i Vos, 2001, str. 22), učenje najdjelotvornije kad je zabavno.

Također je važno poticati djecu na samovrednovanje. Na taj ćemo način smanjiti ekstrinzičnu motivaciju, a povećati intrinzičnu motivaciju učenika. Učenici će tada početi stvarati radi sebe i svojih želja, a ne da bi dobili pohvalu, kao što je to čest slučaj. Često sam bila svjedok događaja kada učenik pita učiteljicu: „A je li moje dobro?“, a učiteljica na takvo pitanje da odgovor: „Je, dobro je, samo promijeni ovo, ono i još ovo!“ ili „Je, dobro je, ali moraš obojiti cijeli papir!“. Takve i slične situacije nikako ne idu u prilog razvoju kreativnosti kod djece, a po mom mišljenju dovode i do manjka samopouzdanja.

6.2. Psihološki preduvjeti za razvoj kreativnosti

Za pozitivan razvoj djeteta najvažnije je da se ono u svojoj okolini osjeća slobodnim i da ne bude izloženo pritiscima. Supek (1987, str. 49) navodi kako brojna istraživanja pokazuju kako potisnuto dijete gubi osjećaj sigurnosti i nezavisnosti te kako je to jedan od najvažnijih faktora gubitka kreativnog potencijala kojeg od rođenja ima u sebi. Za razvoj kreativnosti važna su, dakle, dva psihološka preduvjeta: psihološka sigurnost i psihološka sloboda. B. Bognar u priručniku *Škola koja razvija kreativnost* (2003, str. 4) definira ih na sljedeći način:

- *Psihološka sigurnost* je izvanjska; ona ovisi prije svega o sigurnom okolišu. Djeca se osjećaju sigurno kada većina ostalih osoba prihvaća da dijete ima bezuvjetnu vrijednost, kada ne postoji vanjska evaluacija i kada se prema djetetu ponaša empatično.

- *Psihološka sloboda* je unutrašnja. Ona proizlazi iz djeteta. Kada se djeca slobodno igraju simbolima i koriste simbole za samoizražavanje, ona razvijaju stanje psihološke slobode. Prema teoriji Carla Rogersa, neka je osobe kreativnije od druge jer je naučila igrati

se idejama, biti otvorena prema iskustvu i novim idejama i više pažnje posvećuje samoevaluaciji nego evaluaciji drugih osoba.

Ova dva preduvjeta vrlo je važno osigurati u školskom okruženju. Odnos između učenika i učitelja treba graditi na suradnji, razumijevanju i poticanju ugodnog ozračja. U školama je čest slučaj da se učenici boje nešto učiniti zbog moguće reakcije učitelja/učiteljice. To je zato jer se mnogi u svom odgojnom djelovanju služe nagradama i kaznama kao odgovorima na učenikovo ponašanje. Smatram kako je bolje raditi na upoznavanju učenika i poticanju kvaliteta i sposobnosti koje oni imaju umjesto posvećivati pažnju onome u čemu nisu vješti. U takvoj okolini učenici će se više međusobno uvažavati i svaki će učenik dobiti zaslužen poštovanje. Kada djeca shvate kako su prihvaćeni onakvi kakvi jesu tek onda će moći biti slobodni i sigurni u svom razredu.

7. SPUTAVANJE KREATIVNOSTI U ŠKOLI

Polazeći od činjenice kako je kreativnost sposobnost na koju možemo utjecati, možemo zaključiti kako ju neadekvatnim postupcima možemo sputavati i ugušiti. Mnogo je čimbenika koji sputavaju kreativnost. Stevanović (1999, str. 209) navodi kako na kreativnost negativno mogu utjecati; klasičan (stereotipan) način rada, strah od neuspjeha, podčinjenost autoritetu, konformizam, slaba motiviranost, neinicijativnost i sl.

Kada učenici dolaze u školu, dolaze s mnoštvom pitanja. Žele znati odgovore na Što?, Zašto?, Kako?, Kada? itd. No, ubrzo im postaje jasno kako u školi njihova uloga nije postavljanje pitanja, nego slušanje i pamćenje kako bi znali točno odgovoriti na učiteljevo postavljeno pitanje. Ukoliko se učitelji oslanjaju samo na svoje predavanja i ne pružaju učenicima mogućnost bavljenja problemima i njihova rješavanja mogućnosti za kreativnost su male ili nikakve. Ovakav način rada zahtijeva od učenika knjiško učenje i jedan točan odgovor na postavljeno pitanje što ne ide u prilog razvoju kritičkog mišljenja. Čandrlić (1988, str. 37) navodi kako kreativna djeca nerijetko imaju reputaciju onih koji imaju „smiješne“ ideje, a njihov rad karakterizira produkcija ideja koje su „izvan ugažene staze“. Torrance (1970, str. 15) smatra kako je razlog zašto kreativna djeca često postaju „teška“ sadržan u nespremnosti za prihvaćanje temeljnih razlika u potrebama djece i razlika u načinu na koji svako dijete uči. U takvom nastavnom procesu kreativna djeca uče prigušavati svoju kreativnost te često imaju ozbiljnih teškoća u učenju. Ona se navikavaju suspregnuti svoju prirodnu tendenciju da kreativno uče pitajući, pogađajući, istražujući, eksperimentirajući te umjesto toga nauče prihvatiti autoritativno učenje.

Autoritarni tip nastavnika (u Stevanović, 1999, str. 219) samostalno organizira cjelokupnu aktivnost. On sam stvara plan rada, određuje postupke, korake i procedure te diktira radne zadatke. Učenicima nije omogućeno izlaganje ideja koje su suprotne onima za koje se on zalaže. Kritičko mišljenje svedeno je na minimum te prevladavaju samo mišljenja nastavnika. Učenički stvaralački potencijali ne mogu doći do izražaja. Usudila bih se reći kako je u današnjim školama još uvijek mnogo nastavnika koji odgovaraju ovom opisu. Najgore od svega je što su takvi nastavnici često najcjenjeniji jer oni „znaju kako s djecom“, njihovi učenici postižu najbolje rezultate na ispitima znanja, znaju samo pogledom uspostaviti tišinu u razredu te se iz njihova razreda nikada ne čuje galama kad se prolazi hodnikom i slično.

Oni koji bi htjeli nešto promijeniti u svome radu često se žale na preopširne programe koji zahtijevaju da učenici u najkraćem mogućem vremenskom roku usvoje bezbroj činjenica. Učitelji koji se usude biti slobodniji u svome radu često su u svojoj okolini neshvaćeni i okarakterizirani kao nekvalitetni. Budući da ne rade po propisima, imaju problema s rigidnim ravnateljima. Malo je onih koji uz ideje imaju i hrabrost objaviti ih. To dovodi do konformizma jer nitko ne želi biti neprihvaćen.

Stevanović (1999, str. 211) navodi kako oslobađanju kreativnih potencijala u prilog ne ide niti vremensko ograničenje koje je prisutno u nastavi. Iz aktivnosti u aktivnost se ne prelazi spontano, nego se prisilno zaustavlja jedna aktivnost kako bi se počela raditi druga. On smatra kako vrijeme za kreativan rad ne bi trebalo biti ograničeno satom. Ono će biti pogodno. Do ovog zaključka došla sam i osobno tijekom istraživanja. Nastojala sam učenicima uvijek dati dovoljno vremena za ostvarivanje aktivnosti što je rezultiralo opuštenijim ozračjem.

Iz svega navedenog možemo zaključiti kako današnja škola nije u službi djeteta i njegovih potreba, te kako moramo učiniti sve kako djeca u školu u ne bi dolazila kao upitnici, a izlazila kao točke.

8. VRJEDNOVANJE KREATIVNOSTI

Budući da je priroda kreativnosti kompleksna i višestruka vrjednovanje kreativnosti složen je proces i potrebno mu je posvetiti posebnu pažnju. Treffinger i suradnici (2002) pod pojmom vrjednovanje kreativnosti može podrazumijevaju nastojanje za prepoznavanjem i identifikacijom značajki kreativnosti ili sposobnosti ljudi da razumiju jake strane svoje kreativnosti i potencijale. Sustavni napori za razumijevanje kreativnosti zahtijevaju dobro planirane procese proučavanja pojedinaca i skupina, uključujući kako kvalitativne, tako i kvantitativne podatke. Kako u vrjednovanju kreativnosti (prepoznavanje kreativnosti pojedinaca ili skupina) tako i u evaluaciji (određivanje jesu li postignuti ciljevi kreativnosti) koriste se testovi i mjerenja.

Test podrazumijeva određenu vrstu vrjednovanja koja tipično uključuje standardni set zadataka ili pitanja koja mogu biti dana pojedincima ili skupinama u strogo utvrđenim i kontroliranim uvjetima.

Pojam mjerenje se odnosi na korištenje instrumenata ili postupaka testiranja pomoću kojih se mogu dobiti kvantitativni podaci, što podrazumijeva mogućnost njihove statističke obrade.

Ako je određeni program pokrenut sa svrhom unaprjeđenja ili poticanja učeničke kreativne vještine, tada se mogu koristiti testovi za utvrđivanje inicijalnog ili finalnog stanja kao dio plana evaluacije. Vrjednovanje, dakle, uključuje prikupljanje, organiziranje, analiziranje i interpretaciju kvalitativnih i kvantitativnih podataka.

Prema Treffingeru i suradnicima (2002, str. 6-7) osnovni koraci u vrjednovanju kreativnosti su:

- 1) Prihvatite određenu definiciju kreativnosti i jasno odredite značajke koje planirate vrjednovati.
- 2) Propitajte i pažljivo istražite postupke vrjednovanja, reprezentiranje nekoliko različitih izvora podataka, koji mogu biti prikladni za definiciju i značajke u vašim uvjetima, i za učenike koje ćete procjenjivati. Koristite samo izvore koji zadovoljavaju stručne standarde prakse.

3) Nakon prikupljanja podataka, odredite učeničku trenutnu razinu izvedbe. Nemojte isključiti iz razmatranja za uključivanje u program za rad s darovitima učenike na temelju jednog postignuća ili rezultata. Potražite više izvora podataka koji će vam omogućiti razumijevanje učeničke trenutne razine izvedbe što je moguće točnije.

4) Budite svjesni da se učenici mogu mijenjati i razvijati te da nema vrjednovanja koje je bez pogreške; ostanite fleksibilni u odlučivanju (posebno izbjegavajući etiketiranje učenika kao «kreativnih» ili «nekreativnih»).

5) Zapamtite kako su ciljevi vrjednovanja razumjeti učeničke potrebe za prikladnim i poticajnim edukacijskim iskustvom. Razmislite govore li nam ti podaci o učeničkoj potrebi za posebnim programom?

6) Razmislite o najboljem načinu za ostvarivanje posebnog programa koji se čini neophodnim za učenika.

7) Vodite brigu o programiranju koje je prikladno i izazovno za učenika. Sustavno pratite sve učeničke izvedbe kako bi vidjeli ima li dokaza o promjenama uvažavajući njihove potrebe, mogućnosti ili talente.

9. EMPIRIJSKI DIO

9.1. Što je akcijsko istraživanje?

U školi usmjerenoj na promjene učitelji bi trebali preuzeti aktivnu ulogu u procesu istraživanja (Hariss, u Bognar, 2006a, str. 209) za razliku od dosadašnje prakse gdje su u najboljem slučaju bili samo korisnici rezultata tuđih istraživanja. S obzirom na taj zahtjev, akcijska istraživanja u mnogočemu odgovaraju potrebama učitelja. McNiff i Whitehead (u Bognar, 2006a, str. 209) smatraju kako kroz proces akcijskih istraživanja učitelji mogu rješavati uočene probleme i unaprjeđivati praksu u skladu s autonomno postavljenim ciljevima. Prema Mužiću (1999, str. 25) akcijsko istraživanje predstavlja varijantu razvojnih istraživanja jer se i u njima uvode novosti u odgojno-obrazovnoj djelatnosti i to na temelju njihove znanstvene provjere.

Osnovne značajke akcijskih istraživanja su :

- Ne provode na ljudima, nego s ljudima.
- Svaki istraživač sam može izabrati koja vrsta vrijednosti je bitna za njegovo istraživanje.
- U akcijskom istraživanju važno je sustavno pratiti i dokumentirati akcije.
- Vrlo je važan kritički prijatelj koji surađuje s učiteljem u istraživanju i koji je zainteresiran za njegovo napredovanje.

Mužić, (1999, str. 25) također, kao bitnu karakteristiku akcijskih istraživanja navodi elastičnost. On smatra kako akcijsko istraživanje nastavnog procesa koje provode učitelji ili nastavnici nije isključivo individualno istraživanje. Naprotiv, može se raditi i o zajedničkom akcijskom istraživanju, npr. učitelja razredne nastave iste osnovne škole.

Nakon određivanja problema kojim se želimo baviti i vrijednosti koje želimo ostvariti bitno je izraditi plan koji se tijekom istraživanja može i treba mijenjati ukoliko to istraživač smatra potrebnim. McNiff i Whitehead (u Bognar 2006a, str. 219) predlažu sljedeću strukturu akcijskog plana:

- Što je predmet mog interesa?
- Zašto sam zainteresiran/a?
- Što smatram da mogu učiniti?
- Što ću učiniti?

- Kako ću prikupiti dokaze kako bih pokazao/la da sam utjecao/la na situaciju?
- Kako ću osigurati da moje prosudbe budu prihvatljive i istinite?

Za akcijsko istraživanje je važno sustavno i planski prikupljati podatke o svemu bitnom što se događa za vrijeme njegova ostvarivanja. Pri tome možemo koristiti različite izvore podataka: dokumentaciju, intervju, ankete, skale procjena, sustavno promatranje i testove (Mužić, 1999, str. 74-94). Tijekom cijelog procesa važno je voditi istraživački dnevnik u kojem ćemo opisivati aktivnosti, reakcije sudionika te komentare kritičkih prijatelja. McNiff (u Bognar, 2006a, str. 219) smatra istraživački dnevnik jednim od najvažnijih izvora podataka o istraživanju te navodi kako on može poslužiti za ostvarivanje sljedećih ciljeva:

- praćenje **vremenskog slijeda događaja** pri čemu je važno navesti uz svaku bilješku datum, vrijeme i kontekst opisanog događaja;
- **ilustracija** (detaljan opis) bitnih događaja kako bi omogućili čitatelju uživanje u situaciju našeg istraživanja;
- **izvor podataka** potrebnih za analizu;
- **prikaz napredovanja** u akcijskom istraživanju uključujući uspješne i neuspješne aktivnosti te osobno učenje koje proizlazi iz refleksije.

U tradicionalnim istraživanjima analiza koju provodimo na podacima može biti kvalitativna i kvantitativna, ovisno o postavljenim kriterijima. U akcijskim istraživanjima koje provode učitelji, najčešće se koristi kvalitativna analiza uz neke elemente jednostavne statističke analize.

Miles i Huberman izdvajaju tri bitne etape kvalitativne analize:

1. redukciju podataka,
2. sređivanje podataka i
3. izvođenje zaključaka. (u Bognar, 2006a, str. 220)

Bognar (2006b, str. 49) također navodi kako se od akcijskih istraživača, osim povećanja profesionalnog umijeća i promjena u praksi, očekuje da na kraju istraživanja pripreme i objave izvještaj. Izvještaj ne mora biti objavljen u znanstvenom časopisu ili na

znanstvenom skupu, ali je neophodno da rezultati akcijskog istraživanja budu obznanjeni prije svega u profesionalnom kontekstu. Izvještaj bi trebao imati sljedeće komponente:

- Treba detaljno opisati proces akcijskog istraživanja tako da svatko tko ga čita može zamisliti što se događalo.
- Potrebno je opisati promjene koje su se dogodile za vrijeme istraživanja.
- Važno je opisati kako smo ostvarivali naše vrijednosti u praksi.
- Treba navesti probleme koje smo uočili prilikom implementacije našeg akcijskog plana.
- Bitno je navesti sve ono što smo naučili za vrijeme našeg akcijskog istraživanja i kako smo stvarali našu odgojnu teoriju.
- Izvještaj akcijskog istraživanja treba otvoriti perspektive novom procesu promjena i istraživanjima.

U životno-teorijskom pristupu akcijskim istraživanjima se koristi postupak validacije za procjenu kvalitete izvještaja. Prema Whiteheadu (u Bognar, 2008, str. 65) validacija se najčešće provodi u grupi kritičkih prijatelja koji nastoje odgovoriti na sljedeća pitanja:

- Je li istraživanje provedeno na sustavan način?
- Je li objašnjenje razumljivo?
- Jesu li tvrdnje dovoljno potkrijepljene dokazima - podacima?
- Je li dovoljno pojašnjeno koji je značaj istaknutih vrijednosti za praksu?
- Postoji li u izvještaju objašnjenje koje pokazuje stalno nastojanje ostvarivanja vrijednosti u praksi.

Za mene akcijsko istraživanje predstavlja izvrstan put za unaprjeđenje vlastite prakse. Ipak, smatram kako se u današnjim školama ona rijetko koriste. Osobno mi je drago što sam imala priliku upoznati se s ovom vrstom istraživanja jer za akcijska istraživanja nisam nikada prije čula. Mislim kako je jedan od razloga zašto se s akcijskim istraživanjima ne susrećemo često u praksi upravo neinformiranost učitelja. Kada se govori o nekom istraživanju, obično svi pomisle kako se radi o nekoj anketi koja se kasnije kvantitativno obradi i dobijemo

rezultate istraživanja. No, kada se objasni što je to u biti akcijsko istraživanje učitelji obično pokažu interes.

Osobno sam se uvjerila u mnogostruku korisnost akcijskih istraživanja. Baveći se jednim problemom moguće je utjecati i na mnoštvo drugih. Tako sam, osim kreativnosti, uspjela na višu razinu podići i druge vrijednosti (suradnju, pomaganje, aktivnost itd.). McNiff, Whitehead i Pamela Lomax (1996) (u Bognar, 2008, str. 60) smatraju kako akcijski istraživači trebaju izbjegavati nerealna očekivanja u ostvarivanju promjena. Promjene treba ostvarivati u malim koracima ne očekujući njihovo ostvarenje preko noći. Ovim akcijskim istraživanjem naučila sam upravo to, kako je za promjene potrebno dosta vremena, truda i strpljenja, ali je upravo to ono što osjećaj zadovoljstva postignutim čini većim. Kao posljedica trajanja procesa promjene su dugotrajnije. Na kraju mogu samo reći kako sam, osim novog iskustva, stekla i više samopouzdanja jer sam uspjela u nečemu što je za mene bilo potpuna nepoznanica. To znači kako akcijski istraživač ne mora imati dugo iskustvo u odgojnom djelovanju kako bi ostvarivao uspješna akcijska istraživanja. Puno je važnije imati volju i otvoren um.

9.2. Kontekst akcijskog istraživanja

Aksijsko istraživanje na temu Poticanje kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika provela sam u matičnoj Osnovnoj školi „Vladimir Nazor“ u Slavonskom Brodu (Slika 1). U matičnoj školi nastava je organizirana u 9 odjela razredne nastave te u 23 odjela predmetne nastave. Nastava je organizirana u dvije smjene. Materijalni uvjeti su zadovoljavajući.

Slika 1: Osnovna škola "Vladimir Nazor"

Ovo je moje prvo akcijsko istraživanje, a trajalo je od 25. veljače 2008. do 11. lipnja. Istraživanje nije bilo kontinuirano te sam u vremenu od 19. ožujka do 11. lipnja u istraživanju napravila stanku. Zanimalo me kako će stanka utjecati na učenike i hoće li biti promjena u njihovom načinu rada i stupnju motivacije. Istraživanje sam provela u 4.a razredu učiteljice Lidije Udovčić koja mi je ujedno bila kritički prijatelj. U razredu je bilo 22 učenika, od toga je 9 djevojčica i 13 dječaka (Slika 2).

Slika 2: Učenici 4.a razreda s učiteljicom i sa mnom

Osim učenika i učiteljice Lidije Udovčić, sudionica istraživanja bila je ravnateljica škole Vesna Šimić koja je sudjelovala kao kritički prijatelj. Kritički prijatelji su mi svojim komentarima i prijedlozima pomagali tijekom ostvarivanja akcijskog istraživanja.

9.3. Moj istraživački interes

Tijekom protekle četiri godine učiteljskog studija imala sam priliku prisustvovati nastavi u nekoliko razrednih odjeljenja. Nije mi mnogo vremena trebalo za primijetiti kako učiteljice i učitelji veliku pažnju posvećuju znanju, urednosti i disciplini u razredu. To je naravno pozitivno i pohvalno, no, također sam primijetila kako premalo pažnje posvećuju poticanju učeničke kreativnosti.

Od učenika se traži znanje jednog i jedinog točnog odgovora na postavljeno pitanje i na tome se temelji uspjeh učenika u školi. Na taj način dijete nema priliku razvijati sposobnosti divergentnog mišljenja. Robert Goulton, školski inspektor u Francuskoj, primjećuje kako je škola u službi društva, koje želi ljude oblikovane za njegove potrebe, tako da svaki bude na svojem mjestu. To je tako i čim se dijete pretvori u učenika, nužno postaje predmet danog oblikovanja (u Stevanović, 2002, str. 35). Malo se prostora ostavlja za izmišljanje, maštanje i slobodno izražavanje. Učenicima se daje nešto više slobode na satima likovne kulture, no, čak i tad neki učitelji pokazuju djeci „kako se nešto crta“. Oni učenici koji odstupaju od zadanih šablona i pravila te se pokušavaju izraziti na drugačiji, sebi svojstven način, često bivaju ignorirani, neshvaćeni i okarakterizirani kao sanjalice. Stara narodna izreka kaže: „Čavao, koji strši, obično dobije po glavi.“ (Ozimec, 1996, str. 92) To govorim i iz vlastitog iskustva jer sam i ja bila „dijete koje živi u oblacima“, kako je moja učiteljica znala reći.

Suočena s takvom stvarnošću odlučila sam pokušati nešto promijeniti. Problem kojim sam se odlučila baviti definirala sam u obliku pitanja: **„Kako potaknuti kreativnost učenika u nastavi hrvatskoga jezika?“** Budući da je hrvatski jezik brojem sati najzastupljeniji predmet odlučila sam započeti promjene na tom području. Smatram kako nastava hrvatskog jezika pruža mnoštvo mogućnosti za stvaralaštvo, no te se mogućnosti rijetko koriste. Učenici se stvaralaštvom obično bave pri kraju sata ili kod kuće. Često učitelji daju zadatak kod kuće napisati sastav ili pjesmicu na zadanu temu, a kada dođu u školu ne dobiju svi učenici priliku pokazati što su napisali. Po mom mišljenju, to dovodi do nedostatka motivacije, a onda i do neredovitog pisanja zadaća i sl. Kad bi se stvaralaštvom više bavili u školi, svaki učenik imao bi jednaku priliku dokazati se i pokazati svoje sposobnosti.

Vrijednosti koje su meni osobno važne i koje ću njegovati u svom budućem odgojnom djelovanju, a koje sam željela ostvariti ovim akcijskim istraživanjem su:

- kreativnost
- sloboda izražavanja
- veća aktivnost i samostalnost

Parnes (u Čandrić, 1996, str. 48) navodi kako je svrha obrazovanja svakoj osobi pomoći u razvijanju njezina punog potencijala, obrazovati ju za aktivan život u svijetu koji izaziva, pripremiti ju za stvaranje promjena tamo gdje su potrebne i da se njima prilagođava.

Osobno se slažem s ovom tvrdnjom i smatram kako se svrha obrazovanja bez njegovanja navedenih vrijednosti ne može u potpunosti ostvariti.

Svrha je odgoja, pak, prema Poliću (2003, str. 11) nastojanje oko razvitka određenih odgajaničkih osobina. On također jasno razlikuje gojibenu manipulaciju, koju se često naziva odgojem, i odgoj. Gojibenu manipulaciju definira kao instrumentalizaciju ili posredstvovanje djeteta u ostvarenju nekog unaprijed postavljenog izvanjskog cilja. Kao svrhu odgoja on ne vidi, dakle, oblikovanje odgajanika za neku društvenu funkciju ili poželjnu ulogu, kao što to manipulator čini s djetetom. Svrha odgoja je pomoći djetetu da oblikuje samo sebe, tj. da stane na svoje noge, da postane slobodno ili jednostavno da bude osoba te da djeluje kao autonomno biće.

9.4. Pitanja, nedoumice i dileme

Na početku akcijskog istraživanja, ali i tijekom istraživanja, nametala su mi se važna pitanja, nedoumice i dileme. Bilo ih je toliko mnogo te sam u nekim trenucima počela sumnjati u sebe i svoje sposobnosti. Svaki početak je težak, no, kasnije je bilo sve lakše naći odgovore.

Nametala su mi se važna pitanja o organizaciji nastave. Budući da smo na fakultetu „istrenirani“ za izvođenje nastave prema metodičkim obrascima prema kojima se za stvaralaštvo ostavlja tek 5-10 minuta na kraju sata, bilo mi je teško zamisliti kako će moja nastava izgledati ako za stvaralaštvo učenika predvidim 30, 60 ili više minuta.

Zatim su mi se nametala pitanja o tome koje tehnike ću koristiti za poticanje kreativnosti. Budući da sam se našla u potpuno novoj sredini i učenike uopće nisam poznavala pitala sam se hoće li im se svidjeti planirane aktivnosti i hoću li ih uspjeti motivirati.

Prilikom osmišljavanja aktivnosti pitala sam se kako postići povoljan omjer aktivnosti u skupinama i individualnih aktivnosti. Također me zanimalo i hoće li se učenicima svidjeti rad u skupini, tj. na kojoj je razini njihova međusobna suradnja.

9.5. Ciljevi istraživanja

Nakon definiranja problema kojim sam se odlučila baviti odredila sam nekoliko ciljeva koje sam željela ostvariti. Akcijskim istraživanjem željela sam:

- učiniti nastavu zanimljivijom i dinamičnijom
- potaknuti učenike na izražavanje i stvaranje novih i neobičnih ideja te rješavanje zadataka na neuobičajen i nestandardiziran način
- potaknuti učenike da budu samostalniji i sigurniji u rješavanju zadataka
- ispuniti dječje potrebe za zabavom, aktivnošću, stvaranjem

9.6. Postupci prikupljanja podataka

U istraživanju sam koristila sljedeće postupke prikupljanja podataka:

- **Promatranje** - tijekom akcijskog istraživanja vodila sam istraživački dnevnik i upisivala svoja zapažanja. Pokušala sam uočiti koliko su učenici aktivni, zadovoljni i koliko im je zanimljivo na satu. Svoje dojmove zapisivala sam u dnevnik kako bih kasnije mogla planirati aktivnosti kojima bih postigla najviše uspjeha u poticanju kreativnosti i stvaralaštva.
- **Intervju** - koristila sam neformalni konverzacijski oblik intervju s učenicima tijekom njihovih aktivnosti. Također sam razgovarala i s učiteljicom koja mi je pomogla bolje upoznati razred i prilagoditi se njihovim potrebama.
- **Evaluacijski listići** - učenici su nakon aktivnosti imali priliku napisati svoje mišljenje o satu. Evaluacijski listići poslužili su mi kao izvrsna povratna informacija. Pomoću njih saznala sam kakve aktivnosti učenici preferiraju, ali i pojedivosti o svakom učeniku. Naime, većina se učenika željela potpisati na listić, iako sam im rekla da ne moraju ako ne žele.
- **Fotografije** - za vrijeme nastave fotografirala sam učenike i njihove stvaralačke proizvode.
- **Video zapisi** - video kamerom nastojala sam zabilježiti neke dijelove nastave za koje sam smatrala da će biti zanimljiviji i zorniji ukoliko ih prezentiram na ovaj način.
- **Učenički radovi** - nakon aktivnosti učeničke radove sačuvala sam za prezentaciju.

9.7. Plan akcijskog istraživanja

Za uspješno provođenje akcijskog istraživanja važna je dobra organizacija te je zbog toga nužno napraviti plan. Prilikom izrade plana trebamo predvidjeti aktivnosti koje ćemo ostvarivati, razmisliti odgovara li odabrana aktivnost postavljenom cilju te ju ukratko opisati. Plan se tijekom samog procesa istraživanja može mijenjati. Kao što sam već napomenula, akcijsko istraživanje je aktivan proces i nije moguće sa sigurnošću predvidjeti u kojim će smjeru ono ići. Plan nam, dakle, može poslužiti kao orijentir, ali nikako kao obrazac kojeg se slijepo trebamo držati. Radi preglednosti, plan je dobro prikazati tablično.

Tablica 3: Plan aktivnosti

Aktivnosti	Cilj aktivnosti
Obrada pjesme Brz na jeziku (26. veljače 2008., 60 minuta)	
<p>Za motivaciju sam planirala koristiti brzalice te organizirati malo natjecanje po skupinama u brzom izgovaranja rečenica.</p> <p>Zatim sam, nakon upoznavanja s pjesmicom, učenike sam namjeravala podijeliti u 4 skupine. Svaka skupina imala je drugačiji zadatak.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Izraze iz pjesmice zamijeniti svojim vlastitim originalnim izrazima. 2. Od riječi koje su prethodno izvukli smisliti pjesmu.	<ul style="list-style-type: none"> • stvoriti u razredu ugodno ozračje te motivirati učenike za stvaralaštvo • maksimalno aktivirati učenike • poticati kreativnost učenika u smišljanju novih izraza, znakova i pjesmica • uočiti uporabu narodnih izraza u svakodnevnom životu

Aktivnosti	Cilj aktivnosti
<p>3. Smisliti znak koji poručuje <i>Zabranjeno brbljanje za vrijeme nastave!</i>.</p> <p>4. Završiti započete rečenice tako da dobiju neki novi izraz. Na kraju učenici prezentiraju radove.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • poticati i razvijati govorno izražavanje • poticati suradnju među učenicima
<p>Integrirani dan na temu Igramo se grada (28. veljače 2008., 5 nastavnih sati)</p>	
<p>Integrirani dan planirala sam organizirati u sklopu hrvatskog jezika, matematike i likovne kulture</p> <p>Nakon upoznavanja s igrokazom namjeravala sam s učenicima organizirati probu igrokaza uz pomoć udžbenika.</p> <p>Vezano za matematiku planirani su bili prigodni zadatci o automobilima, semaforima, satovima. Također sam planirala malo natjecanje u rješavanju zadataka.</p> <p>Posljednja faza plana bila je izrada kostima i rekvizita za prezentaciju igrokaza.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • poticati kreativnost i stvaralaštvo • poticati govorno izražavanje i kreativnost prilikom glumljenja • uključiti sve učenike u izradu kostima i rekvizita • kroz skupinski rad povećati suradnju među učenicima • poticati učenike na uvažavanje tuđih zamisli

Aktivnosti	Cilj aktivnosti
Obrada hrvatske narodne basne Paun i sokol (3. ožujka 2008., 65 minuta)	
<p>Za motivaciju sam namjeravala koristiti tehniku za poticanje kreativnog mišljenja Oluja ideja na riječi paun i sokol.</p> <p>Zatim sam željela metodom Šest mislećih šešira upoznati učenike s basnom.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • poticati učenike da iznesu što više ideja • razvijati osjećaj poštivanja osnovnih ljudskih vrijednosti • poticati kreativnost u govornom stvaralaštvu i glumi
Vježbanje i ponavljanje upravnog i neupravnog govora (5. ožujka 2008., 2 nastavna sata)	
<p>Nakon ponavljanja osnovnih pojmova namjeravala sam podijeliti učenike u četiri skupine.</p> <p>1. i 2.- Napisati što neobičniji razgovor dvaju likova nacrtanih na papiru u upravnom govoru, a zatim njihov razgovor prepričati neupravnim govorom.</p> <p>3. i 4.- Upotpuniti upravnim govorom oblačiće u stripu te prepričati razgovor junaka stripa neupravnim govorom.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • učiniti nastavnu jednicu zanimljivom i dinamičnom • postići da učenici igrajući se svladaju teškoće u gradivu • poticati kreativnost • stvoriti ugodno ozračje • poticati suradnju među učenicima

Aktivosti	Cilj aktivnosti
Obrada teksta Potoci sami biraju svoje ime (5. ožujka 2008., 65 minuta)	
<p>Poslije uvodnog razgovora i upoznavanja s tekstem s učenicima sam namjeravala provesti radionicu naziva Zamisli svoje ime.</p> <p>Radionica uključuje zamišljanje svojeg imena, njegove boje, oblika, okusa itd. crtanje i pokazivanje imena prijateljima.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • stvoriti ugodno i opuštajuće ozračje • poticati učenike na maštanje i zamišljanje • saznati koliko se učenicima sviđa njihovo ime i kako ga zamišljaju • potaknuti učenike da svoje ime nacrtaju, opišu ili prikažu na neki drugačiji način
Obrada pjesme Lastavice (10. ožujka 2008., 65 minuta)	
<p>Za početak sam planirala aktivnost oluja ideja na temu <i>lastavice</i>.</p> <p>Slijedi upoznavanje s pjesmicom s učenicima sam i vođena mašta. Namjeravala sam učenike potaknuti na zamišljanje sebe u ulozi lastavice koja putuje svijetom.</p> <p>Nakon vođene mašte, učenici opisuju svoje putovanje.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • stvoriti ugodno i opuštajuće ozračje • poticati učenike na maštanje i zamišljanje • potaknuti učenike da napišu kreativne radove te

Aktivnosti	Cilj aktivnosti
Integrirani dan na temu Uskrs (19. ožujka 2008., 4 nastavna sata)	
<p>Integrirani dan planirala sam u sklopu dva sata hrvatskoga jezika, sata razrednika i likovne kulture.</p> <p>Iz hrvatskog jezika planirala sam obraditi Priču o jagodama. Za motivaciju sam s učenicima planirala igrati igru asocijacija.</p> <p>Nakon kratke analize teksta, učenici dobivaju zadatke koje rade u skupinama i u parovima.</p> <p>1. skupina- Učenici su trebali napisati pjesmu naslova Jagode i ilustrirati ju.</p> <p>2. skupina- Isti je zadatak kako i kod prve skupine, samo što je traženi pojam bio „ljubice“.</p> <p>3. skupina- Učenici prikazuju priču stripom.</p> <p>4. skupina- Učenici se igraju „malih novinara“. Trebaju pročitati tekst te smisliti što više pitanja koja će postaviti svom sugovorniku.</p> <p>Slijedi likovna radionica na kojoj predvidjela učenici različitim tkaninama ukrašavaju prethodno kaširane balone kako bi dobili ukrasne uskršnje pisanice. Također bojažu prethodno</p>	<ul style="list-style-type: none"> • stvoriti ugodno i opuštajuće ozračje • nastojati da svaki učenik sudjeluje u osmišljenim aktivnostima • potaknuti učenike da napišu kreativne pjesmice te da ih ilustriraju • poticati suradnju i međusobno pomaganje među učenicima kroz skupinske aktivnosti

Aktivnosti	Cilj aktivnosti
<p>napravljene i osušene ukrase od glinamola.</p> <p>Zatim, vezano za temu za sat razrednika, predviđena aktivnost je izrada čestitki za Uskrs.</p>	
<p>Kreativna radionica Mašta može svašta (11. lipnja 2008., 3 nastavna sata)</p>	
<p>Sat sam planirala započeti razgovorom s učenicima o tome vole li oni maštati, kad maštaju, o čemu maštaju itd</p> <p>Zatim sam planirala s učenicima igrati igru „Što bi bilo kad bi bilo?“.</p> <p>Slijedi čitanje priče Čarobni sag, a učenici izmišljaju mogući završetak.</p> <p>Nakon toga slijedi opuštanje uz vođenu maštu</p> <p>Za kraj sam planirala izradu čarobnog saga od različitih materijala.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Poticati učenike na maštanje, izmišljanje i iznošenje što više različitih i neobičnih ideja • Učiniti ozračje ugodnim • Uključiti svakog učenika u radionicu

9.8. Kriteriji za procjenu uspješnosti istraživanja

Za procjenu uspješnosti akcijskog istraživanja važno je postaviti određene kriterije koji su usko povezani s ciljevima istraživanja.

- Najvažniji kriterij prema kojemu sam mogla ustanoviti idem li u pravom smjeru bio je taj da su učenici zadovoljni i da uživaju u aktivnostima. To je jako važno jer ako učenicima aktivnosti nisu zanimljive mislim da tu onda nema prilike za poticanje kreativnosti.
- Sudjelovanje što većeg broja učenika u aktivnostima. Ako većina učenika sudjeluje to znači da sam ih uspjela motivirati i zainteresirati.
- Na početku istraživanja primijetila sam kako su učenici pomalo nesigurni i traže previše uputa i smjernica o tome kako bi njihov rad trebao izgledati. To je utjecalo na postavljanje još jednog kriterija. Dakle, sljedeći je kriterij bio da učenici postupno sve manje traže upute te da budu samostalniji i neopterećeni okvirima unutar kojih trebaju nešto napraviti.
- Učenički radovi koji su kreativni, drugačiji, neočekivani, originalni te učenici zadovoljstvo učenika postignutim.

9.9. Etički aspekt istraživanja

Nakon što sam od učiteljice dobila dopuštenje za provođenje istraživanja obavijestila sam također i roditelje. Osmislila sam listić (Prilog 1.) kojim sam ih upoznala s temom akcijskog istraživanja te sam im objasnila cilj svog istraživanja. Napomenula sam da bih htjela snimati i fotografirati učenike za vrijeme aktivnosti te sam ih zamolila za pristanak. Svi su roditelji dali svoj pristanak.

Kasnije smo na roditeljskom sastanku razgovarali i svi su se složili kako im se sviđa tema mog istraživanja, a ja sam im obećala pokazati sve što samo radili u školi.

9.10. Kritički prijatelji i validacija akcijskog istraživanja

Kritički prijatelji u mom akcijskom istraživanju sudjelovale su učiteljica Lidija Udovčić koja je prisustvovala svim aktivnostima vezanim za moje istraživanje i ravnateljica škole Vesna Šimić koja je prisustvovala kreativnoj radionici *Mašta može svašta*. One su promatrale nastavu te iznosile svoje komentare, ali također i savjete koji su mi pomogli unaprijediti nastavu i ostvariti ciljeve istraživanja. Učiteljica Lidija Udovčić mi je također pomogla u snimanju i fotografiranju učenika i njihovih radova.

Validacija akcijskog istraživanja provedena je na nekoliko načina:

- samovalidacijom prema kriterijima za procjenu validnosti akcijskog istraživanja prema Jürgenu Habermasu (1979) i Jacku Whiteheadu (1989)
- validacijom kolega studenata na forumu <http://www.pedagogija.net>
- akademskom validacijom: voditelj kolegija *Istraživanja u odgoju i obrazovanju*, Branko Bognar na forumu <http://www.pedagogija.net>

10. PROCES OSTVARIVANJA AKCIJSKOG ISTRAŽIVANJA

Akcijsko istraživanje na temu *Poticanje kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika* organizirala sam, u dogovoru s učiteljicom, tijekom nastave hrvatskoga jezika, a kada je to bilo potrebno mogla sam malo i produžiti aktivnosti. Također sam organizirala i dva integrirana dana na teme *Igramo se grada* i *Uskrs*. Aktivnosti koje sam provodila većinom su bile moja vlastita ideja. Neke ideje za aktivnosti preuzela sam iz izvora koje ću navesti kasnije.

10.1. Aktivnost: obrada pjesme **Brz na jeziku** (Martina Murek-Marinić)

Cilj aktivnosti: stvoriti ugodnu atmosferu na satu te potaknuti učenike na stvaralaštvo, nastojati da svi učenici budu aktivni, poticati kreativnost učenika u smišljanu novih izraza, pjesmica i znakova. Poticati i razvijati govorno izražavanje te suradnju među učenicima kroz skupinske aktivnosti.

Opis aktivnosti: Sat sam počela igrom. Četiri su se skupine međusobno natjecale. Jedan je učenik iz skupine trebao izvući karticu na kojoj je bila napisana jedna brzalica. Za osvajanje boda cilj je bio što brže i točno pročitati napisanu brzalicu. Aktivnost je trajala dok nisu svi učenici došli na red. Nakon motivacije pročitala sam učenicima pjesmicu te smo razgovarali o njoj. Učenici su rekli kako im je neobična jer se sastoji od čudnih izraza. Neke od izraza nisu niti razumjeli pa sam im ih morala dodatno pojasniti. Npr. nisu znali što znači „*Vezati sve mačku o rep*“. Nakon upoznavanja s pjesmicom podijelila sam učenicima zadatke. Radili su u četiri skupine. Prva je skupina imala zadatak izraze iz pjesmice zamijeniti svojim izrazima koji su po značenju slični onima iz pjesmice. Npr. izraz „U tom grmu leži zec!“ zamijeniti izrazom „U tome je štos!“. Druga je skupina imala zadatak od slučajno izvučenih riječi smisliti šaljivu pjesmicu. Treća je skupina imala zadatak smisliti znak za prestanak brbljanja (preuzeto iz Cvetković Lay i Pečjak, 2004, str. 20), a četvrta je skupina imala zadatak neke od narodnih izraza promijeniti tako da ih dopune i dobiju svoje izraze. Na karaju su učenici prezentirali svoje radove.

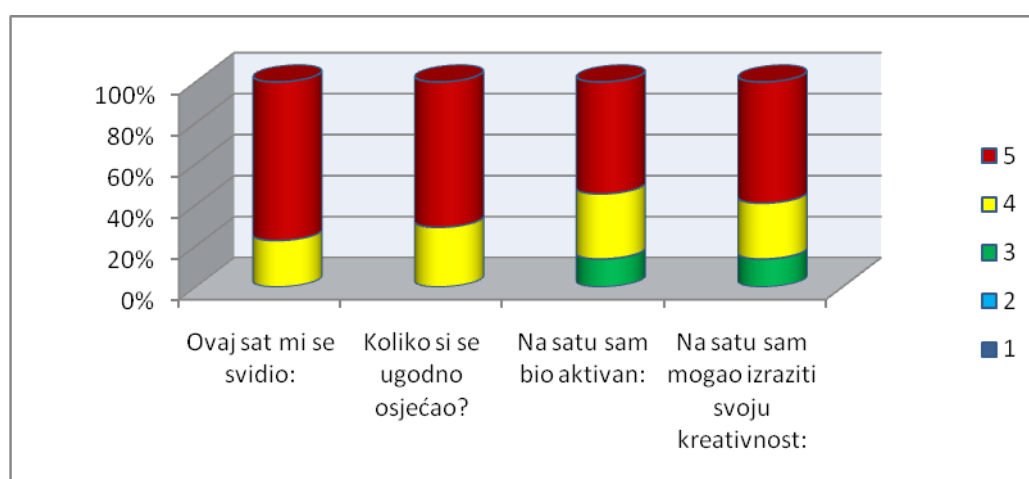
Zapažanje: Učenici su na početku sata bili jako veseli i motivirani. Igra s brzalicama im se jako svidjela te su me pitali kad ćemo ju ponoviti. No, u drugom dijelu sata, kada su trebali raditi zadatke za poticanje kreativnosti bili su pomalo zbunjeni i nije im bilo jasno što trebaju raditi.

Zapis iz istraživačkog dnevnika:

Ono što sam posebno primijetila kod većine učenika je bilo to da im nije bilo jasno koji je njihov zadatak. Kao da nisu mogli povjerovati da stvarno mogu pisati što god žele i što god smisle, pitali su me nekoliko puta: „A smijemo li ovo napisati?“ , „A, možemo li mi to ovako?“ ... Na kraju su ipak uspjeli izraziti svoju kreativnost.

Najviše nedoumica imala je skupina koja je trebala od izvučenih riječi smisliti šaljivu pjesmicu. Pretpostavljam da je mogući razlog zbunjenosti taj što se učenici možda nikada ranije nisu susreli s ovakvim zadatkom. Ipak, uz moju malu pomoć, ili bolje rečeno poticaj, mislim kako su uspjeli napraviti lijepo i kreativne radove.

Evaluacijski listić: Učenici su na kraju sata ispunili evaluacijski listić koji sam sama osmislila. Listić se sastoji od šest pitanja. Na četiri pitanja učenici su odgovarali zaokružujući ocjene od 1 do 5. U ostala dva odgovora su navodili što im se posebno svidjelo te što im se nije svidjelo. Rezultate evaluacijskog listića prikazala sam grafički u postocima:

Grafikon 1: Rezultati evaluacijskog listića za aktivnost- obrada pjesme Brz na jeziku

Na pitanje što im se najviše sviđjelo neki od odgovora su:

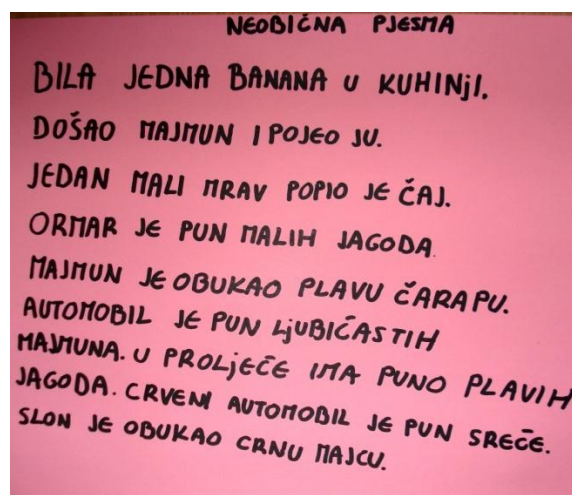
- Što smo radili po skupinama.
- Prezentiranje radova.
- Kad smo smišljali pjesmicu.
- Brzalice.
- Naš rad i učiteljica.

Na pitanje što im se nije sviđjelo neki od odgovora su:

- Što mi nismo pisali pjesme.
- Što su neki varali na prvoj igri.
- Kad smo izgubili u radu u skupinama.

Slika 3: Učenici smišljaju pjesmicu od zadanih riječi

Slika 4: Učnički rad „Neobična pjesma“

10.2. Aktivnost: integrirani dan na temu Igramo se grada (Tin Kolumbić)

Cilj aktivnosti: stvoriti ugodno ozračje u razredu, poticati kreativnost i stvaralaštvo, uključiti sve učenike u izradu kostima, povećati suradnju među učenicima, poticati učenike na uvažavanje tuđih zamisli

Opis aktivnosti: Integrirani dan provela sam u sklopu hrvatskoga jezika, matematike i likovne kulture. Nakon upoznavanja s tekstom igrokaza učenici su međusobno podijelili uloge izvlačenjem papirića jer se nisu mogli dogovoriti tko će što glumiti. Budući da je u igrokazu pet likova; drvo, zgrada, cvijet, semafor i kanta za smeće, učenike sam podijelila u četiri skupine od pet učenika. Dva su učenika bila pripovjedači i oni su glumili u po dvije skupine. Nakon podjele uloga učenici su željeli pokušati odglumiti svoje uloge pa smo to i učinili. Vezano za matematiku učenici su rješavali zadatke o automobilima, semaforima, stablima i sl. Također sam organizirala natjecanje u rješavanju zadataka za učenike što je na njih djelovalo motivirajuće. Nakon toga prionuli smo na izradu kostima za igrokaz. Rad smo organizirali također u skupinama ovisno o ulogama koje su učenici dobili. Oni koji su trebali glumiti cvijet zajedno su ga izrađivali, svi koji su trebali glumiti drvo zajedno su izrađivali drvo itd. Učenici su donijeli mnoštvo različitih materijala od kojih su htjeli napraviti kostime. Bilo je tu kartonskih kutija, kolaža, boja, raznih vrpci, poklopac od kante i sl. Na kraju smo izveli „malu probu“ igrokaza uz pomoć udžbenika. Učenici su, naime, željeli naučiti tekst napamet pa smo se dogovorili kako ćemo finalnu izvedbu imati u ponedjeljak.

Zapažanje: Ozračje je tijekom dana bila ugodna, vesela i učenici su bili zadovoljni. Svi su učenici sudjelovali i bili vrlo aktivni. U razgovoru sam doznala kako im se jako sviđa kad rade takve aktivnosti.

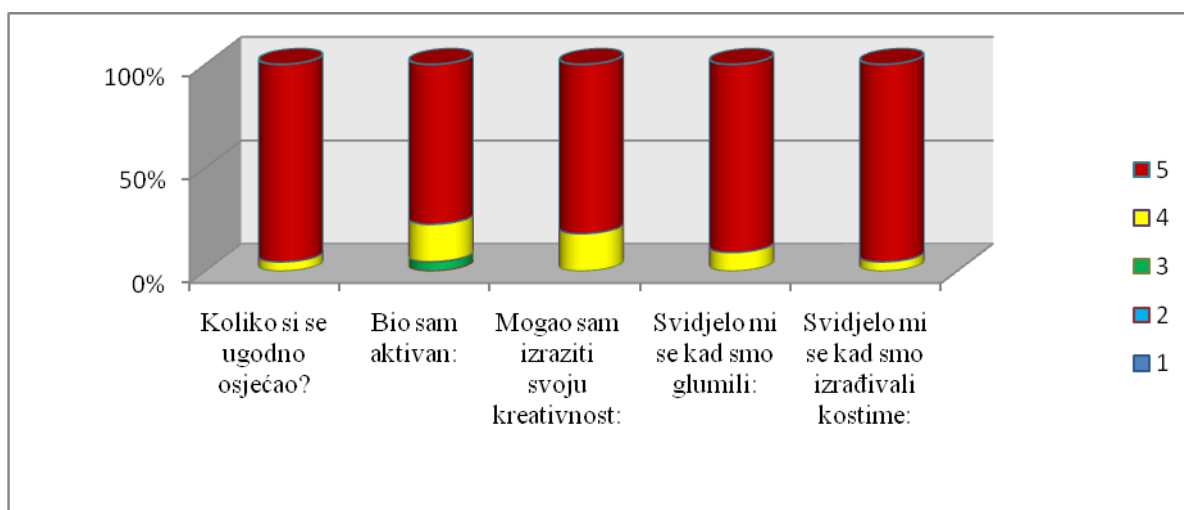
Zapis iz istraživačkog dnevnika:

Učenici su uživali jer su cijeli dan mogli biti kreativni. Smišljali su, izrezivali, lijepili, bojali, glumili... Ono što me posebno iznenadilo i razveselilo je to što je polovica učenika nakon zvona za veliki odmor ostala u učionici i nastavila s izradom rekvizita.

Komentar kritičke prijateljice:

Obzirom da je sve vrlo temeljito i maštovito pripremljeno dan je protekao u ugodnom i veselom ozračju, atmosfera je bila radna, ali opuštena. Skupine su se natjecale koja će igrokaz prikazati na što bolji i originalniji način. Studentica je svojim pristupom i načinom realizacije ostvarila ono što je po meni najvažnije, a to je dati svakom pojednicu da razvije sposobnosti koje posjeduje. (L. Udovčić, osobna komunikacija, 3. ožujka 2008.)

Evaluacijski listić: Učenici su evaluacijske listiće ispunili u ponedjeljak jer smo tada imali finalnu izvedbu igrokaza. Rezultate sam prikazala u grafikonu:

Grafikon 2: Rezultati evaluacijskog listića za aktivnost- integrirani dan na temu Igramo se grada

Na pitanje što im se najviše svidjelo neki od odgovora su:

- *Kad smo se igrali grada.*
- *Kad smo radili kostime.*
- *Kad smo glumili.*
- *Sve mi se svidjelo. Danas je sve bilo super.*

Na pitanje što im se nije svidjelo neki od odgovora su:

- *Kad su drugi pričali pa nisam mogao čuti glumce.*

- *Kad smo morali ići na odmor.*
- *Buka.*

Slika 5: Učenici izrađuju zgradu

Slika 6: Učenik izrađuje cvijet

Film 1: Video zapis prezentacije igrokaza Igramo se grada

10.3. Aktivnost: obrada hrvatske narodne basne Paun i sokol

Cilj aktivnosti: potaknuti učenike da iznesu što više ideja, bogatiti rječnik, razvijati osjećaj poštivanja osnovnih ljudskih vrijednosti

Opis aktivnosti: Sat sam počela olujom ideja koju je osmislio Alex Osborn i opisao u svojoj knjizi *Primijenjena imaginacija*. Učenici su morali smisliti što više riječi koje povezuju s paunom i sokolom. Riječi sam zapisivala na ploču. Svaka ideja je bila zapisana. Ideje su bile:

PAUN: rep, šareno perje, ptica, umišljen, krještav glas, lepeza, druži se s kokošima, ljepota, ne leti,

SOKOL: visine, let, kandže, velik, grabljivac, veliki kljun, sokol Marić, krila, orao,

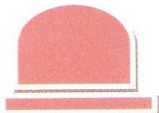
Zatim smo se upoznali s basnom Paun i sokol te smo ju analizirali koristeći tehniku za poticanje kreativnog mišljenja „Šest šešira“ koju je osmislio Edward de Bono. Učenici su bili podijeljeni u šest skupina prema bojama šešira koje su dobili. Skupina *bijeli šešir* imala je zadatak razmisliti i zapisati što zna o tome gdje živi paun, a gdje sokol, te kako oni izgledaju. Skupina *žuti šešir* imala je zadatak zamisliti da su se paun i sokol sprijateljili te smisliti načine na koje su jedan drugome mogli iskazati prijateljstvo. Također su trebali reći što je pozitivno u ovoj priči. Skupina *zeleni šešir* trebala je smisliti neki prijedlog za pauna te smisliti kako bi postupili da su sokol. Skupina *crveni šešir* trebala je razmisliti o osjećajima likova basne te pokušati zamisliti sebe u njihovoj situaciji. Skupina *crni šešir* trebala je uočiti na kakav način razgovaraju likovi te tko je započeo takav razgovor. Skupina *plavi šešir* promatrala je rad ostalih skupina te je na kraju izvijestila o tome koliko su ostale skupine bile uspješne u svojim zadacima. Na kraju su i izrekli pouku basne: „Ne trebamo se drugima nikada rugati!“ Nakon toga, učenici su još i odglumili basnu.

Zapažanje: Učenici su u uvodnom dijelu sata bili vrlo aktivni. U središnjem dijelu sata koji se sastojao od tehnike Šest šešira aktivnost učenika bila je manja. Imala sam osjećaj da im se aktivnost nije svidjela. Jedino što im je bilo zanimljivo bili su šeširi kojima su se igrali. Odgovori koje su davali bili su tipični i očekivani. Čak ni zelena skupina, koja je imala najviše mogućnosti za iznošenje kreativnih ideja, nije bila kreativna u svojim odgovorima. Najmanje je sudjelovala skupina plavi šešir. Sudjelovali su samo na kraju, kada su već sve skupine prezentirale svoja zapažanja. Iznenađenje je bilo kad su učenici sam predložili da bi

htjeli odglumiti basnu. Mislim da im je to bio najzanimljiviji dio sata. Glumci su unijeli i malo humora u svoj nastup pa nam je svima bilo zanimljivo.

Komentar kritičke prijateljice:

Sat je protekao u ugodnom tonu. Studentica pohvaljuje neočekivano mišljenje učenika, ističe pozitivno te ohrabruje učenike u iznošenju svojih mišljenja. Lijepo je osmislila i realizirala razgovornu igru Šest mislećih šešira što je dalo učenicima mogućnost različitog pristupa određenom problemu te potaklo kreativnost i međusobnu suradnju učenika. (L. Udovčić, osobna komunikacija, 3. ožujka 2008.)

CRVENI ŠEŠIR

1. Kako se osjećao paun, a kako sokol na početku basne?
2. Kako se osjećao paun, a kako sokol na kraju basne?
3. Kako bi se ti osjećao da se netko prema tebi ponaša kao paun iz priče?

1. Paun se osjećao uvrijeđeno, a sokol se osjećao uvrijeđeno.

2. Paun se osjećao poniženo, a sokol ponosno.

3. Osjećao bi se tužno, uvrijeđeno, poniženo, prevarano.

Slika 7: Učenički rad skupine „Crveni šešir“

ŽUTI ŠEŠIR

Paun i sokol su se sprijateljili.

1. Smisli ako su jedan drugome mogli iskazati prijateljstvo?
2. Što je pozitivno u ovoj priči?

Tako da razgovaraju, izmijene svoja znanja i sposobnosti. Mogli su se sprijateljiti još da se upoznaju.

To isto je jedan lik u priči imao pravo.

Slika 8: Učenički rad skupine „Žuti šešir“

10.4. Aktivnost: vježbanje i ponavljanje upravnog i neupravnog govora

Cilj aktivnosti: učiniti nastavnu jedinicu zanimljivom i dinamičnom, postići da učenici igrajući se svladaju teškoće u gradivu, poticati kreativnost, stvoriti ugodno ozračje u razredu, poticati suradnju učenika u zajedničkim aktivnostima.

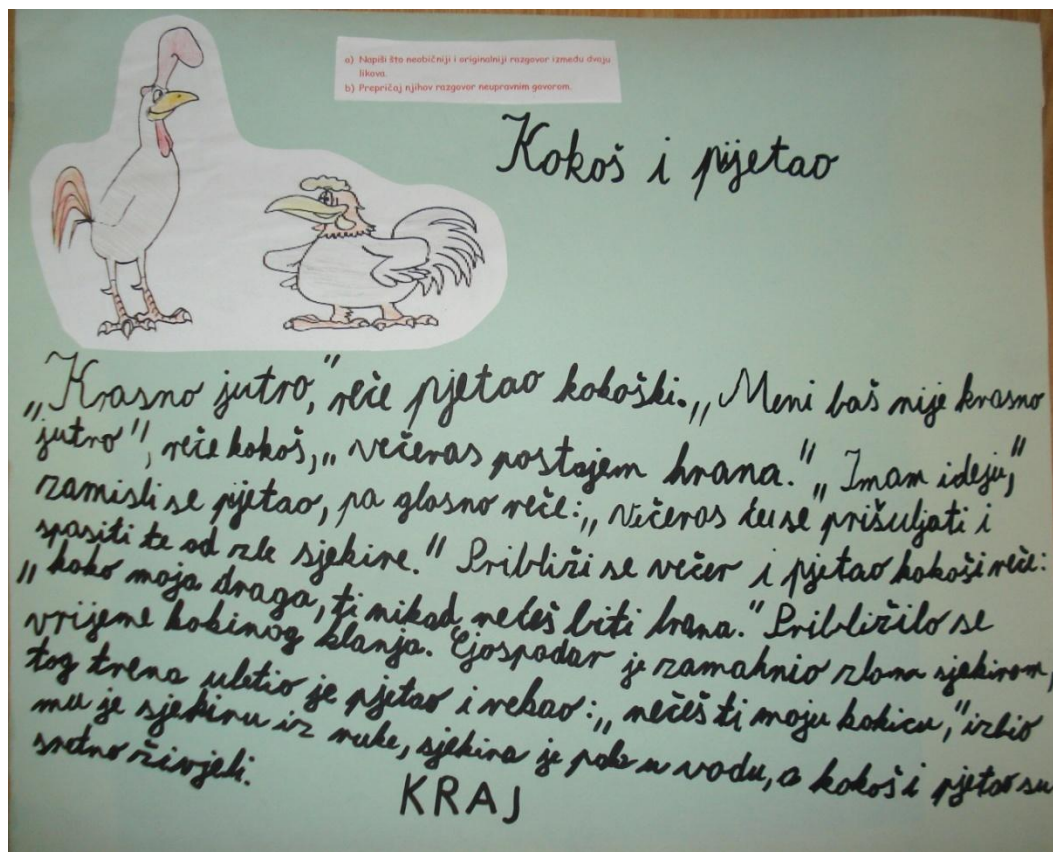
Opis aktivnosti: Sat sam počela kratkim podsjećanjem učenika na pravila koja se koriste prilikom uporabe upravnog i neupravnog govora. Zatim sam podijelila zadatke po skupinama. Dvije skupine dobile su zadatak napisati što neobičniji razgovor dvaju likova nacrtanih na papiru, a zatim njihov razgovor prepričati neupravnim govorom. Druge dvije skupine dobile su zadatak upotpuniti upravnim govorom prazne oblačiće u stripu te prepričati razgovor junaka stripa neupravnim govorom. Na kraju sata učenici su prezentirali svoje radove.

Zapažanje: Na satu je bilo vedro i zabavno. Učenicima su se svidjele aktivnosti koje sam isplanirala, a posebno strip. Trudili su se biti kreativni u smišljanju priča, ali sam primijetila kako im je trebalo malo više vremena da počnu s radom. Opet, kao da im nije bilo

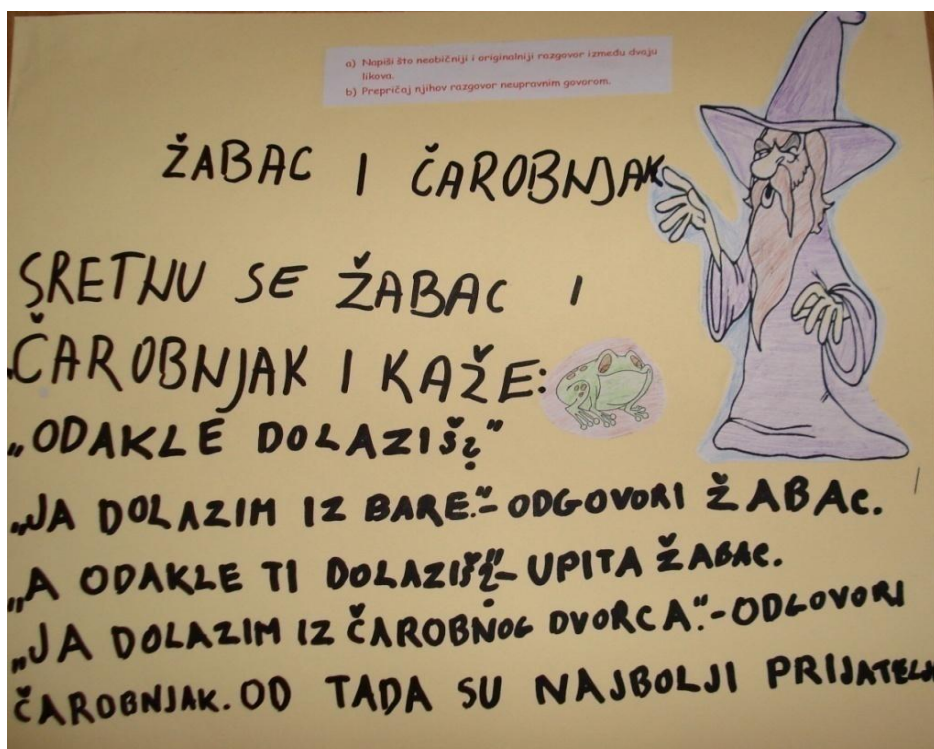
jasno što trebaju raditi i pitali su me: „A može li ovako?“, „Smijemo li ovo napisati?“ i slično.

Zapis iz istraživačkog dnevnika:

Ono što me je posebno razveselilo je to što su mi na kraju sata učenici iz skupine koja je imala zadatak smisliti razgovor između kokoši i pijetla donijeli još jedan dodatni rad. Naime, oni su svoju skupinu nazvali Kokoši, svakom članu skupine smislili su ime (Kokoš Buzov, Kokoš Neutralko, Žestoka Kokoš, Kokoš Marić), titule, staništa, moto... Bila sam baš iznenađena jer sam shvatila da su se napokon počeli oslobađati i bez straha počeli stvarati. Također je jedan učenik na kraju nastave smislio pjesmu.

Slika 9: Učenički rad „Razgovor kokoši i pijetla“

Slika 10: Učenički rad „Razgovor žapca i čarobnjaka“

10.5. Aktivnost: obrada teksta Potoci sami biraju svoje ime (Dragutin Horkić)

Cilj aktivnosti: stvoriti ugodno i opuštajuće ozračje u razredu, poticati učenika na maštanje i zamišljanje, saznati koliko se učenicima sviđa njihovo ime i kako ga zamišljaju, potaknuti učenike da svoje ime nacrtaju, opišu ili prikažu na neki drugi način na koji oni to žele.

Opis aktivnosti: Sat smo započeli razgovorom o tome tko je učenicima izabrao ime, sviđa li im se njihovo ime, bi li ga željeli promijeniti itd. Nakon čitanja i kratke analize djela s učenicima sam radila likovnu radionicu „Zamisli svoje ime“ (preuzeto iz bilješki s predavanja mr. sc. Ranke Jindre s kolegija Nenasilna komunikacija). Učenici su sjedili u krugu. Trebali su zatvoriti oči i pokušati zamisliti kakve je boje njihovo ime, kakvog je oblika, kakav zvuk proizvodi, kakvo je njihovo ime na opip, kakvog je mirisa, kakvog je okusa i za kraj su trebali nacrtati svoje ime i opisati ga svojim prijateljima.

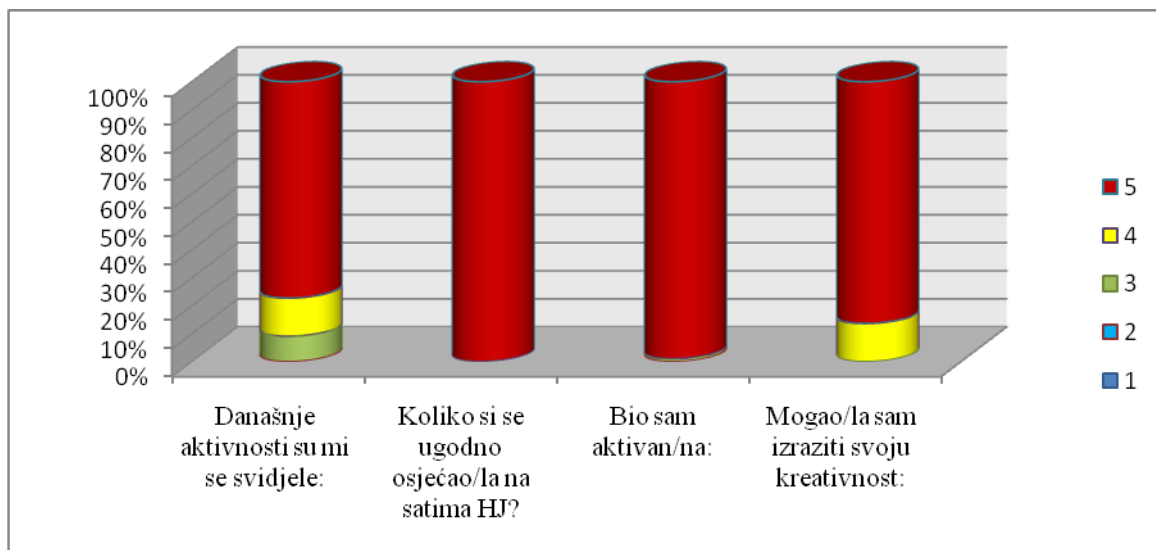
Zapažanje: Učenicima se jako svidjela ova radionica. Posebno im se svidjelo sjedenje u krugu. Činilo mi se kako su baš svi učenici uživali. Očekivala sam kako će im biti teško zamišljati osobine svoga imena, kao što je npr. okus ili miris, jer je ime nešto

apstraktno i neopipljivo, no bila sam u krivu. Početno smijuljenje kad su morali zaklopiti oči i umiriti se bilo je prisutno, no vrlo je brzo nestalo te su se učenici prepustili maštanju. U crtanju su uživali najviše. Tijekom prezentacija radova ipak sam mogla primijetiti kako su neki od učenika koji su sjedili blizu jedni drugih imali iste ili vrlo slične ideje. Na kraju su me pitali kad ćemo opet raditi nešto ovako.

Komentar kritičke prijateljice:

Kreativan i poticajan način učenja hrvatskoga jezika u korelaciji s likovnom kulturom. Na početku studentica postavlja pitanja, a učenici odgovaraju, a kasnije sve više učenici rade sami. Uloga studentice smanjena je na minimum, a suradnja među učenicima je na maksimumu. Uključeni su svi učenici što je jako pozitivno. (L. Udovčić, osobna komunikacija, 5. ožujka 2008.)

Evaluacijski listić: Pitanja iz evaluacijskog listića odnosila su se na ukupno tri nastavna sata koja sam održala taj dan. Rezultate evaluacijskog listića prikazala sam grafički:

Grafikon 3: rezultati evaluacijskog listića za aktivnosti- Potoci sami biraju svoje ime i Vježbanje i ponavljanje upravnog govora

Na pitanje što im se najviše svidjelo neki od odgovora bili su:

- *Kad smo zamišljali svoje ime.*
- *Pisanje imena i rad zajednice.*

- *Kada smo crtali.*
- *Kad smo opisivali svoje ime i radili priču čarobnjak i žabac.*

Na pitanje što im se nije sviđelo neki od odgovora bili su:

- *Buka.*
- *Što su drugi pričali.*
- *Kad sam spala sa stolice i kad su dečki bili zločesti.*

Slika 11: Učenički rad „Ime Josip“

Film 2: Video zapis dijela radionice Zamisli svoje ime

10.6. Aktivnost: obrada pjesme Lastavice (Dragutin Horkić)

Cilj aktivnosti: stvoriti ugodno i opuštajuće ozračje, poticati učenike na maštanje i zamišljanje, potaknuti učenike na kreativno izražavanje i pisanje sastava o doživljajima

Opis aktivnosti: Sat sam započela olujom ideja na riječ *lastavice* koja mi je poslužila kako dobar uvod u istoimenu pjesmicu. Zatim smo se upoznali s pjesmicom i analizirali ju. Pjesma je napisana kajkavskim narječjem pa je učenicima bila jako zanimljiva. Učenici su imali priliku čuti pjesmu na izvornom kajkavskom narječju. Naime, njihova je učiteljica iz Krapine pa nam je ona pročitala pjesmu. Nakon toga sam s učenicima provela tehniku vođena mašta uz glazbenu pratnju. Učenici su se morali umiriti, zaklopiti oči i zamišljati da su lastavice:

„Zamisli da si lastavica koja se vraća kući iz dalekih južnih krajeva. Zamisli da letiš, putuješ prostranstvima. Zamisli kuda sve prolaziš. Što si vidio/jela na svom putovanju? Opiši mi svoje putovanje.“

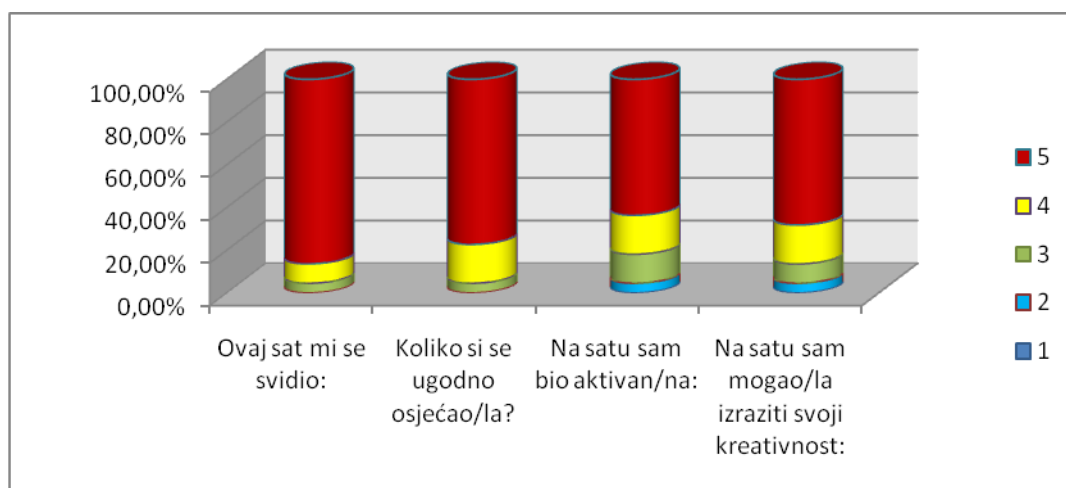
Nakon toga su svoje putovanje trebali opisati ili nacrtati, odnosno, na neki način, prenijeti na papir. Neki učenici su se odlučili i za strip što je baš dobra ideja. Na kraju sata, učenici su čitali svoje sastave.

Zapažanje: Ozračje na satu bilo je vedro i učenici su rado sudjelovali u aktivnostima. Jedino sam za vrijeme aktivnosti vođena mašta primijetila kako se neki učenici meškolje i ometaju druge. Učenicima se posebno sviđjela glazba. Nekim učenicima nije se sviđjelo pisanje sastava o putovanju. Pitali su me mogu li napisati radije strip što sam im, naravno, i dopustila.

Komentar kritičke prijateljice:

Sat je počeo olujom ideja što djeca jako vole te je u učionici bilo prisutno pozitivno ozračje. Vrlo zanimljiv bio je stvaralački rad u kojem su učenici metodom vođene mašte zamišljali da su lastavice te opisivali svoje putovanje. Čuli smo kako mašta može svašta! (L. Udovčić, osobna komunikacija, 10. ožujka 2008.)

Evaluacijski listić: Učenici su svoje dojmove imali priliku izraziti na kraju sata ispunjavanjem evaluacijskog listića. rezultate sam prikazala grafički:

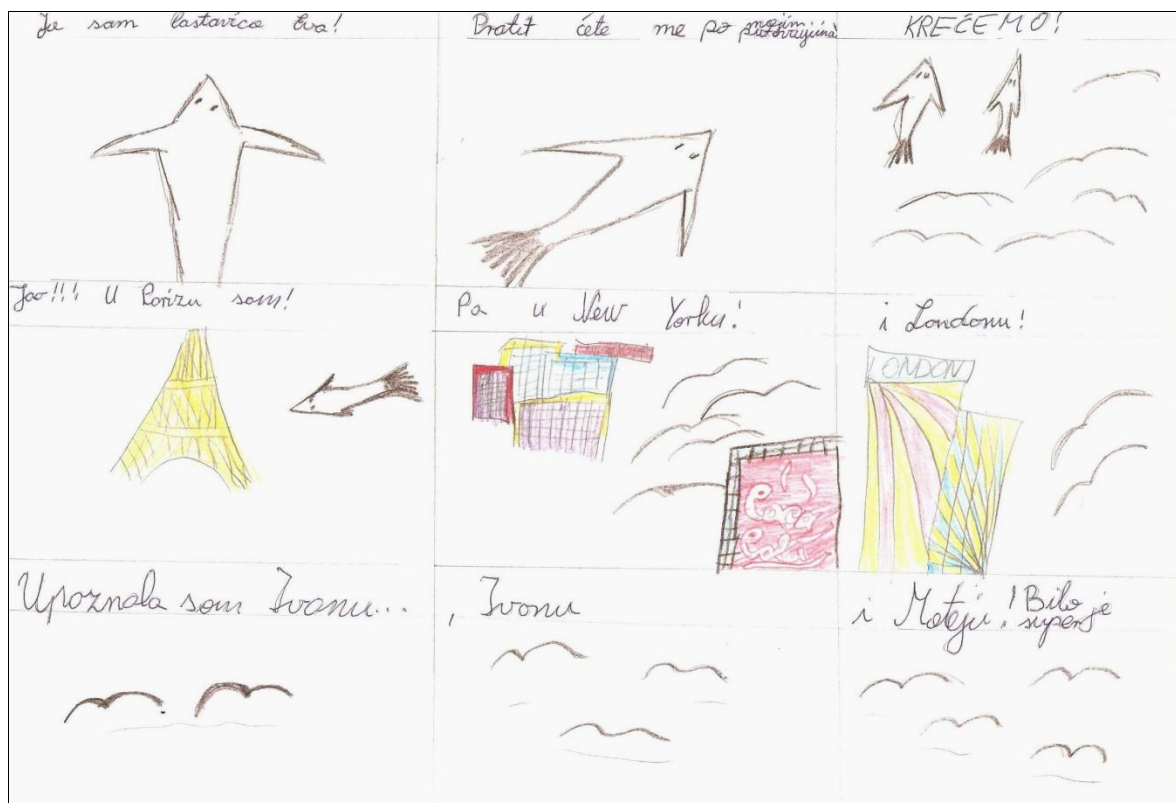
Grafikon 4: rezultati evaluacijskog listića za aktivnost- obrada pjesme Lastavice

Na pitanje što im se najviše sviđjelo neki od odgovora su:

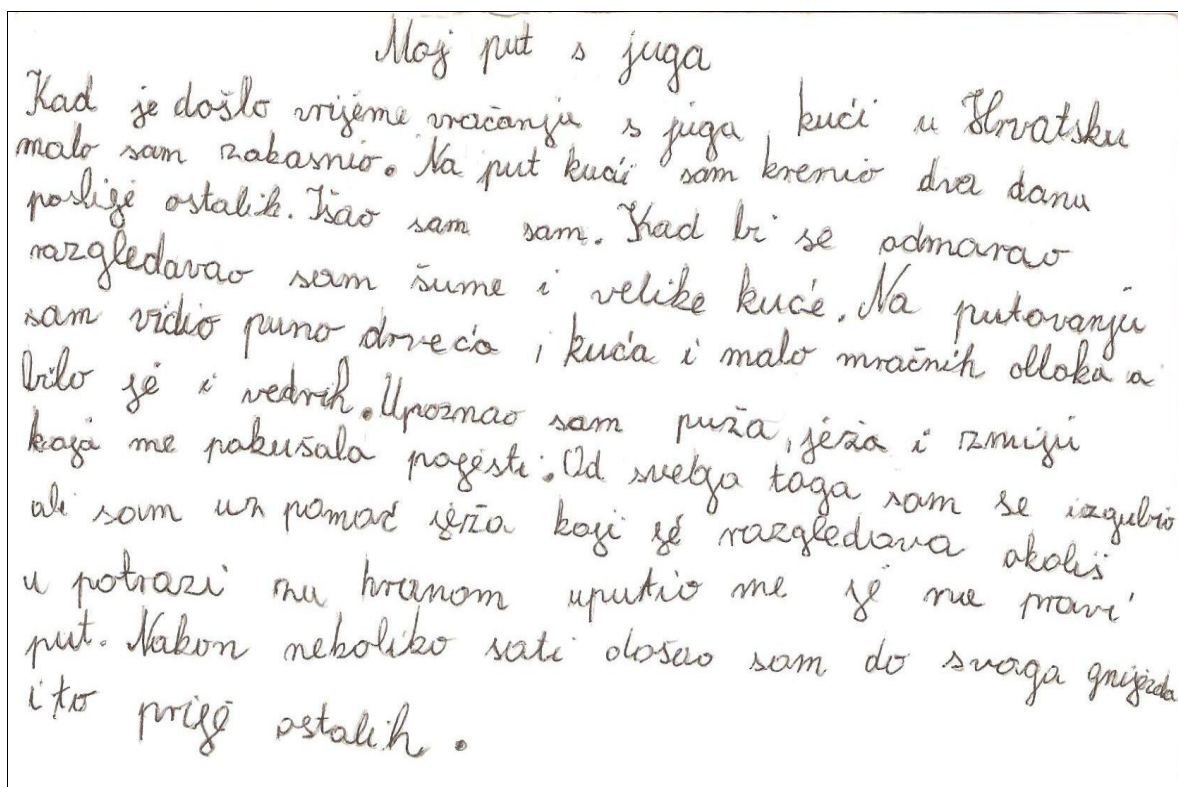
- *Crtanje lastavice i slušanje glazbe.*
- *Čitanje sastava.*
- *Što sam mogao raditi strip.*
- *Što smo pisali priču.*
- *Kada smo zamišljali da smo lastavice.*
- *Kad smo slušali glazbu.*

Na pitanje što im se nije sviđjelo neki od odgovora su:

- *Kad smo pisali.*
- *Kad smo dobili papir na kojem smo morali napisati priču.*

Slika 12: Učenički rad „Putovanje lastavice“

Slika 13: Učenički rad-sastav na temu Moj put s juga

10.7. Aktivnost: integrirani dan na temu Uskrs

Cilj aktivnosti: stvoriti ugodno i opuštajuće ozračje, nastojati da svaki učenik sudjeluje u osmišljenim aktivnostima, potaknuti učenike da napišu kreativne pjesmice te da ih ilustriraju, poticati suradnju među učenicima.

Opis aktivnosti: Integrirani dan provela sam u sklopu dva sata hrvatskoga jezika, sata razrednika i likovne kulture. Iz hrvatskoga jezika obrađivali smo Priču o jagodama (Ivan Boždar). U uvodnom dijelu sata, kako bih motivirala učenike, zaigrali smo igru asocijacija. Učenici su otvarali pojedinačna polja i zatim pogađali rješenje stupca te na kraju konačno rješenje (*Uskrs*).

Zatim sam im pročitala Priču o jagodama, odredili smo temu, mjesto i vrijeme radnje te likove. Zatim sam na ploču naljepila nekoliko osobina likova koje su učenici morali pridružiti odgovarajućim likovima iz priče. Nakon toga smo odredili tijek događaja.

1. Isus govori o ljubavi
2. Osuda

3. Smrt na križu
4. Znakovita i silna čuda koja je Isus činio
5. Nastanak jagoda i ljubica

Onda su učenici su dobili zadatke koje su radili u tri skupine, dok je ostalih šest učenika radilo u parovima.

1. Učenici su dobili zadatak napisati pjesmicu naslova Jagode i ilustrirati ju.
2. Učenici su dobili zadatak napisati pjesmicu naslova Ljubice i ilustrirati ju.
3. Prikazuju priču stripom. U skupini se nalazilo 5 učenika. Dakle, svaki je učenik imao zadatak nacrtati jedan od ključnih, prethodno spomenutih, događaja iz priče.
4. Činila su ju tri para. Svaki par je dobio jedan kratki tekst o događajima iz Isusovog života uoči Uskrsa. Igrali su se „malih novinara“. Morali su pročitati tekst te smisliti što više pitanja koja će postaviti svom sugovorniku.

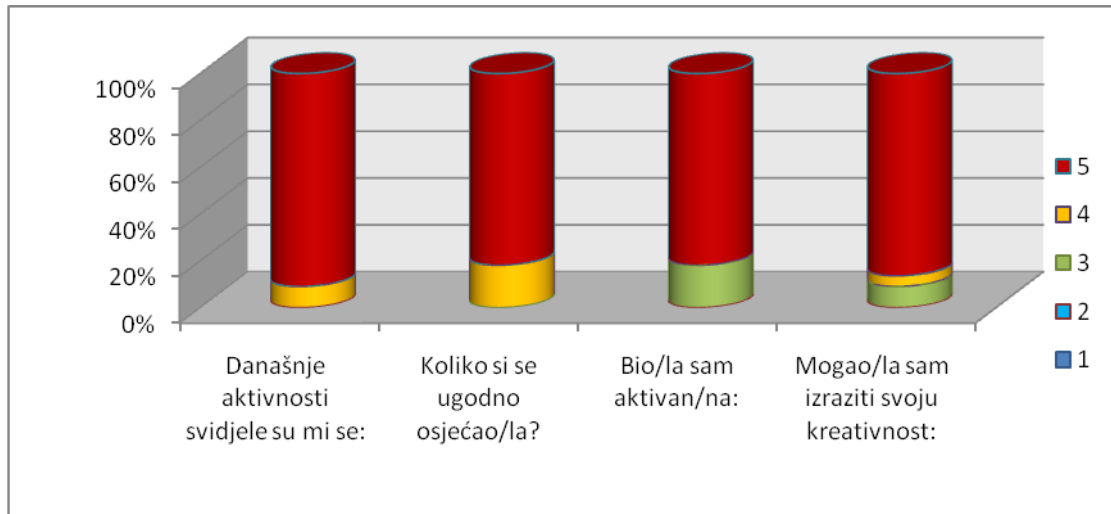
Slijedila je likovna radionica na kojoj su učenici ukrašavali različitim tkaninama prethodno kaširane balone kako bi dobili ukrasne uskršnje pisanice. Nakon toga, vezano sat razrednika, učenici su svojim roditeljima i prijateljima radili čestitke za Uskrs od kartona i kolaža.

Zapažanje: Učenici su bili vrlo aktivni, a njihova je suradnja također bila na visokoj razini. Posebno im se svidjela igra asocijacija jer im je trebalo dosta vremena da otkriju rješenje, upravo onoliko koliko je potrebno kako motivacija ne bi pala. Aktivnosti u skupini su im se također jako svidjele. Posebno su se iznenadili kada sam im dala zadatak neka riješe križaljku jer je to nešto što inače ne rade na satima hrvatskoga jezika. Primijetila sam kako su bili slobodniji i opušteniji te nisu postavljali mnogo pitanja. Svojim radovima bili su zadovoljni što sam primijetila prilikom prezentacije.

Zapis iz istraživačkog dnevnika:

Kada je zvonilo zvono za veliki odmor, neki učenici nisu htjeli ići na odmor. Učiteljica ih je doslovno morala tjerati da idu nešto pojesti. Ja sam ih pitala zašto ne idu na odmor, a oni su mi odgovorili: „Mi nismo gladni, nama je ovo zanimljivo!“ ,“ Pa kad mi to volimo raditi!“ ,“ Ovo je baš super!“ ... Primijetila sam kako ovoga puta nije bilo pitanja poput: „Smijemo li ovo pisati?“ , „Možemo li ovako?“ i sličnih tome.

Evaluacijski listić: Učenici su na kraju imali priliku izreći svoje dojmove o danu putem evaluacijskog listića. Rezultate sam prikazala grafički.

Grafikon 5: rezultati evaluacijskog listića za aktivnost- integrirani dan na temu Uskrs

Na pitanje što im se najviše svidjelo neki od odgovora su:

- *Kad smo radili križaljku i pjesmu o ljubicama.*
- *Kad smo crtali strip.*
- *Prezentiranje radova i pjesmica o ljubicama.*

Na pitanje što im se nije svidjelo učenici nisu dali niti jedan odgovor.

Slika 14: Učenici izrađuju kaširana jaja

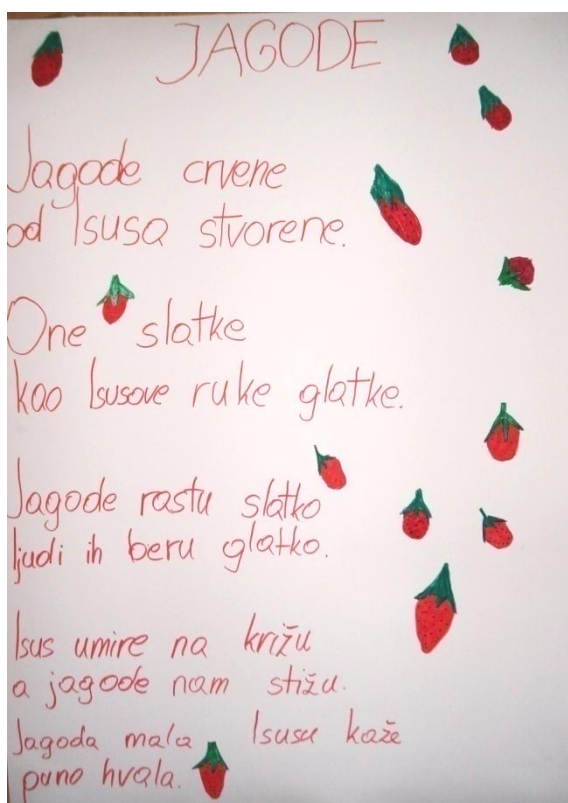

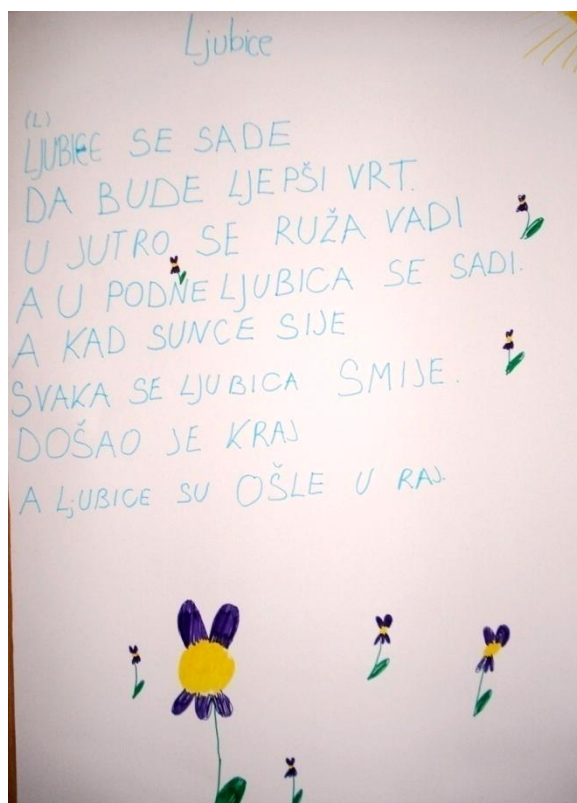
Slika 15: Učenički rad „Pisanica“

Slika 16: Učenički rad „Pisanica“

Slika 17: Učenički rad pjesma „Jagode“

Slika 18: Učenički rad pjesma „Ljubice“

10.8. Aktivnost: kreativna radionica Mašta može svašta (preuzeto iz Živković, 2005, str. 28-34)

Cilj aktivnosti: učiniti razredno ozračje veselim i opuštenim, poticati učenike na maštanje, zamišljanje i iznošenje što više neobičnih ideja, uključiti sve učenike u radionicu.

Opis aktivnosti: Na samom početku sjeli smo u krug. Sat sam započela razgovorom s učenicima o tome vole li oni maštati, kad maštaju, o čemu maštaju itd. Svi su učenici odgovorili kako vole maštati i kako to često rade. Najčešće maštaju o školi, prijateljstvu i igri.

Zatim smo igrali igru „Što bi bilo kad bi ... ?“. Učenici su morali smisliti što bi se dogodilo kad bi ljudi hodali na rukama, što bi učinili kad bi dobili na lotu, što bi učinili kad bi imali čarobni štapić i slično. Neke od ideja koje su učenici smislili bile su:

- *Kad bih dobila na lotu pola novca bih dala u dobrotvorne svrhe.*
- *Kad bih imao čarobni štapić učinio bih svijet čistim i bez smeća.*
- *Kad bih imala čarobni štapić učinila bih ovaj svijet ljepšim.*

Nakon toga pročitala sam im priču Čarobni sag. Priča govori o dječaku Cici čiji su roditelji kupili novi sag za kojeg su svi rekli da je čaroban. Dječak je to, naravno, shvatio doslovno pa je pokušao poletjeti pomoću saga. Priču nisam pročitala u cijelosti pa su učenici trebali sami izmisliti kraj. Neki od učenika su se kasnije čak i odvažili pokazati cijelom razredu neke od trikova koje znaju.

Zatim sam s učenicima provela vođenu maštu pa su zamišljali da lete na čarobnom sagu.

„Zamisli da si na nekom drugom mjestu, negdje daleko... Sjediš na sagu. Sag je topao i mekan... Izgleda čarobno. Doista, to nije običan sag, to je čarobni sag koji te može ponijeti kamo god zaželiš. Polako se dižeš na svom čarobnom sagu. Na početku samo malo, a zatim sve više i više... Osjećaš se ugodno i sigurno. I sasvim lagano. Sve ispod tebe postaje manje i sitnije... Razgledavaš što je ispod tebe. Ljude, ... drveća, ... livade, ... kuće, ... more, ... oblake... Osjećaš kako sunce miluje tvoju kožu; lagani povjetarac u kosi... Čuješ pjev ptica... Potom se tvoj sag počne polako, polako spuštati. Lagano se spušta na zemlju... Saviješ svoj sag i spremiš ga na sigurno mjesto odakle ga uvijek možeš uzeti i poletjeti na put iz mašte... Sad se vraćaš ovamo... Kad zaželiš otvori oči... “

Učenici su rekli kako su se osjećali ugodno i kako im je lijepo opuštat se na takav način. Nakon toga sam ih pitala slažu li se da pokušaju napraviti zajednički čarobni sag za maštanje i opuštanje koji će biti u razredu. Ideja im se svidjela, no tu se pojavio problem jer samo je nekolicina učenika ponijela potrebna materijale, vunu, špage i dr. pa nisu svi mogli raditi sag. Ostatak je razreda zato crtao svoj čarobni sag. Učenici su se sami podijelili tko će što raditi. Uglavnom su djevojčice radile sag, a dječaci su crtali.

Zapažanje: Učenici su me se na početku sata činili pomalo nemotivirani i nezainteresirani.

Zapis iz istraživačkog dnevnika:

Kad bi netko od učenika izrekao neku ideju ostali bi se povelili za njim i davali slične odgovore. Kad sam ih pitala što bi oni to promijenili nisu mi znali reći. Imala sam osjećaj da im jednostavno ne da razmišljati pa sam se osjećala postavljajući pitanja kao da forsiram maštu.

Nakon čitanja priče, kad su učenici trebali smisliti završetak, primijetila sam kako je većina učenika bila upoznata s tekstem pa ova aktivnost nije baš bila uspješna. Nekim je učenicima priča bila poznata od ranije pa im je bilo važnije reći što se stvarno dogodilo u priči, nego smisliti završetak priče.

Za vrijeme vođene mašte učenici su bili opušteni, no nisu bili aktivni u opisivanju doživljaja i onoga o čemu su maštali.

Zapis iz istraživačkog dnevnika:

Učenici su se opustili i osjećali su se ugodno. Kad sam ih pitala da mi ispričaju što su sve doživjeli, gdje su otputovali opet im je bilo teško odgovoriti. Cijelo vrijeme sam osjećala kao da imaju neku blokadu.

Zamjetan porast interesa i aktivnosti učenika primijetila sam za vrijeme crtanja i izrade saga.

Zapis iz istraživačkog dnevnika:

Tek za vrijeme izrade saga osjetila sam da su se učenici oslobodili i počeli eksperimentirati s vunom i drugim rekvizitima. No još su poneki učenici znali doći do mene i pitati me kako nacrtati sag, što smiju, a što ne smiju. Osjećala sam se kao na početku 3. mjeseca kad sam počela svoje akcijsko istraživanje.

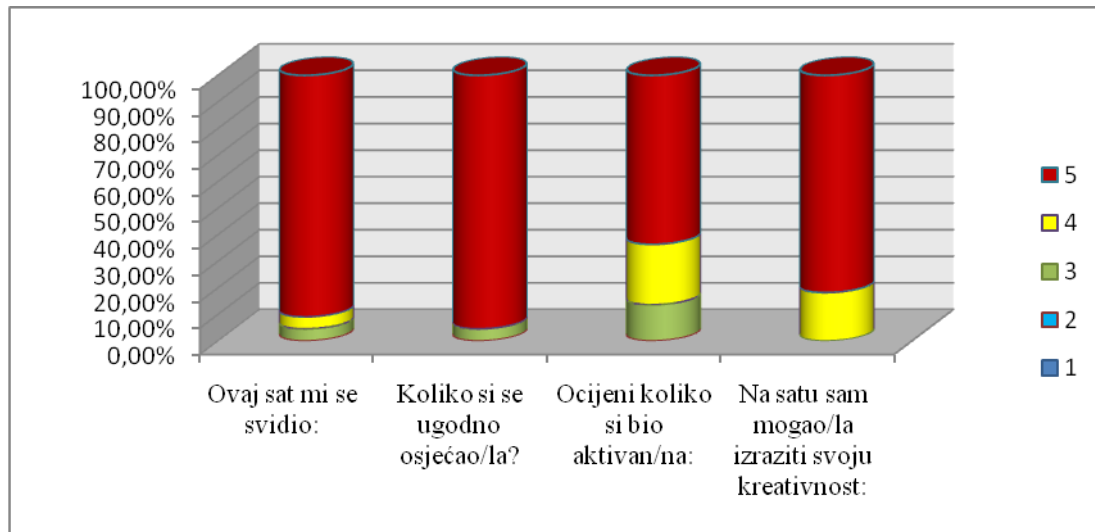
Zapis iz istraživačkog dnevnika:

Sve u svemu, očekivala sam da će na satu ozračje biti življe, veselije, dinamičnije i s puno više kreativnih ideja. Ne mogu reći da mi sat nije uspio jer sam ostvarila sve planirano. No, mogu reći da nisam najzadovoljnija općim dojmom o satu. Razmišljala sam što je moglo utjecati na to i mislim da je više razloga. Jedan od mogućih razloga je taj što sam imala stanku u provođenju istraživanja pa im je trebalo neko vrijeme da se ponovno „aktiviraju“. Iz toga sam naučila kako je za kreativnost i promjenu učeničkih navika uistinu potrebno dosta vremena i kontinuirani rad. Drugi razlog je možda taj što je kraj školske godine pa se učenicima jednostavno ne da biti u školi, što mi je potvrdila i učiteljica. Jedan od mogućih razloga je možda i sam odabir teme i metoda rada. Nisam sigurna jer je većina učenika sat ocijenila odličnom ocjenom. A ako se njima svidio sat moguće je da sam ja malo razočarana jer nije sve „ispalo po mom“, kako sam si ja zamislila. To naravno nije na kraju ni bitno jer su djeca najvažnija i ona u biti trebaju voditi sat prema svojim potrebama, željama i sposobnostima, a ne ja. Ako je njima bilo ugodno na satu to je dobar znak da sam bila na dobrom putu da ih oslobodim da pokažu svoje potencijale.

Komentar kritičke prijateljice:

Tvoje ideje su odlične i lijepo osmišljene, no učenike ne bi trebala toliko poticati. Ako se njima ne da maštati u određenom trenutku, ne treba ih forsirati, prijeđi na drugu aktivnost koja će im se možda više svidjeti. Bliži se kraj nastave pa su i oni malo umorni od svega što je možda uzrokovalo slabiju motivaciju za rad. Ipak, u središnjem dijelu sata, kada su učenici dobili priliku nešto sami kreirati, atmosfera je bila puno življa i veselija. Drago mi je što se baviš ovom temom i samo tako nastavi. (V. Šimić, osobna komunikacija, 11. lipnja 2008.)

Evaluacijski listić: Na kraju su učenici ispunili evaluacijski listić u kojem su imali priliku izraziti svoje mišljenje o aktivnostima u kojima su sudjelovali. Rezultate sam prikazala grafički:

Grafikon 6: Rezultati evaluacijskog listića za aktivnost- Mašta može svašta

Slika 19: Učenički rad „Čarobni sag“

Slika 20: Kreativno korištenje materijala za izradu "čarobnog saga"

Film 3: Video zapis dijela radionice Mašta može svašta

11. PROBLEMI I PROMJENE

Tijekom istraživanja susrela sam se s nekoliko problema koji su mi otežavali njegovo uspješno provođenje. Prvi problem s kojim sam se susrela i koji me je pratio gotovo cijelo vrijeme bilo je nedostatak vremena. Često mi je za predviđene aktivnosti bilo potrebno više od jednog ili dva u rasporedu predviđena školska sata hrvatskoga jezika pa sam produživanjem aktivnosti oduzimala vrijeme učiteljici koja je trebala odrađivati druge nastavne sate. Zbog toga sam ponekad nesvjesno požurivala učenike u aktivnostima kako bi sve stigli napraviti. Mislim kako je to ponekad utjecalo na kvalitetu radova jer su učenici nakon mog „upozorenja“ da moraju malo požuriti imali za cilj samo završiti radove. Kada smo i učiteljica i ja primijetile taj problem pokušale smo ga riješiti na taj način da je učiteljica većinom radila s učenicima sate prije velikom odmora, a ja sam radila nakon velikog odmora. Tako sam mogla uvijek, ako je bilo potrebno, malo produžiti posljednji sat.

Kako bih nastavu učinila zanimljivom i poticajnom morala sam i sama biti kreativna što mi je ponekad bilo teško. Neke nastavne jedinice ostavljale su mi manje mogućnosti za kreativnost od drugih pa sam potražila pomoć kritičke prijateljice Lidije Udovčić koja mi je ponekad znala dati dobru ideju. Ovaj me je problem pratio na početku, no kasnije je bilo sve lakše i ideje su se navirale jedna za drugom.

Sljedeći problem s kojim sam se susrela bila je nediscipliniranost pojedinih učenika.

Zapis iz istraživačkog dnevnika:

Naime, u razredu postoji nekoliko dječaka koje je stalno potrebno opominjati. Koristim nekoliko metoda kad ih je potrebno smiriti i uvijek „upale“, ali je problem u tome što to kratko traje. Često iskorištavaju rad u skupini kako bi pravili buku. To me posebno smeta jer su mi neki učenici na evaluacijskim listićima na pitanje „Što ti se nije svidjelo?“ odgovorili da im se nije svidjela buka u razredu i to što pojedini učenici nisu slušali učiteljicu. Za sljedeći put sam odlučila to napomenuti i malo razgovarati s njima da vidim u čemu je problem. No, ne znam koliko ću uspjeti u tome jer te učenike i njihova učiteljica često mora opominjati.

U razgovoru s učenicima napomenula sam kako sam pročitala njihove odgovore na pitanja u listiću te kako je nekoliko učenika napisalo kako im se ne sviđa kad drugi preglasno pričaju i kad se šecu od jedne do druge skupine. Nikoga nismo imenovali, ali prema njihovim reakcijama mislim da su se neki učenici u razgovoru prepoznali. Ne, ipak, značajnije promjene u njihovu ponašanju nisu se dogodile.

S problemima sam se susrela i prilikom objašnjavanja zadataka učenicima. Nakon što sam im objasnila zadatak stalno su me ispitivali za dodatna pojašnjenja, odnosno, tražili su od mene da im kažem na koji točno način trebaju riješiti zadatak.

Zapis iz istraživačkog dnevnika:

Ono što sam posebno primijetila kod većine učenika je bilo to da im nije bilo jasno koji je njihov zadatak. Kao da nisu mogli povjerovati da stvarno mogu pisati što god žele i što god smisle, pitali su me nekoliko puta: „A smijemo li ovo napisati?“ , „A, možemo li mi to ovako?“ ...

U svezi s ovim problemom, dogodile su se značajne promjene. U samom početku, učenici kao da su bili zbunjeni, no kad su shvatili kako uistinu imaju potpunu slobodu u rješavanju zadataka bili su sve samostalniji. Tražili su sve manje uputa i pojašnjenja te su postajali odlučniji i samouvjereniji. To sam posebno mogla primijetiti za vrijeme blok sati ili integriranih dana kada su učenici imali više vremena za uživanje u aktivnostima.

Također nisu jedni drugima govorili kako je nešto točno ili netočno jer su se bavili aktivnostima u kojima nije bilo netočnih odgovora. Primijetila sam kako bi se, inače povučeniji i mirniji učenici, „ozarili“ kad bi dobili pozitivan komentar za svoj rad. To je, po mom mišljenju, jako utjecalo na samopouzdanje pojedinaca.

Problem s kojim sam se susrela bio je također taj što većina učenika za radionicu Mašta može svašta nije donijela potrebne materijale pa sam aktivnosti morala prilagoditi sredstvima koje smo imali. Učenici su trebali u dvije skupine izrađivati „čarobni sag“ u od vune, no kako smo imali materijala samo za jedan, druga je skupina crtala sag. Iznenadujuće je bilo to kako su se učenici brzo podijelili i dogovorili tko će što raditi tako da tu nismo imali problema.

Kao zaključak mogu reći da sam probleme s kojima sam se susretala relativno uspješno rješavala. Promjene koje sam postigla doprinijele su opuštenijem ozračju u razredu i

većoj komunikaciji među učenicima. Smatram da je za trajnije promijene ipak potrebno mnogo više vremena, a u to sam se uvjerila i nakon što sam nastavila s istraživanjem nakon gotovo tromjesečne stanke kada sam se osjećala kao na početku istraživanja.

12. INTERPRETACIJA

Budući da je ovo prvo akcijsko istraživanje koje sam provela iznenađena sam činjenicom kako je ovakvim pristupom u nastavi moguće rješavati brojne probleme. Sustavnim praćenjem i prikupljanjem podataka te njihovom obradom dobivamo bolji uvid u uspješnost vlastitog odgojnog djelovanja i napredovanje.

Smatram kako sam ovim istraživanjem ostvarila postavljene ciljeve. Nisam si željela postavljati mnogo ciljeva jer sam se prvi put bavila ovakvim istraživanjem, a također i zato jer smatram kako u akcijskom istraživanju veću važnost ima kvaliteta ostvarenog cilja, nego kvantiteta ciljeva.

Prvi je cilj bio učiniti nastavu zanimljivijom i dinamičnijom. Mislim kako sam u tome uspjela jer sam mogla primijetiti kako učenici uživaju u aktivnostima. Rezultati evaluacijskih listića omogućavali su mi potvrdu mojih zapažanja. Veliku važnost za ostvarenje ovog cilja imala je organizacija nastave. Nastojala sam birati aktivnosti u kojima će aktivnost učenika biti na što višoj razini, a moja na što nižoj. Budući da su učenici naviknuli na suradničko učenje i vole učiti na taj način aktivnosti sam često organizirala u skupinama što je doprinijelo većoj interakciji među učenicima te življem i vedrijem ozračju u razredu. Također mi je u ostvarenju ovoga cilja pomoglo to što sate nisam organizirala unutar krutog metodičkog obrasca prema kojemu se za stvaralaštvo ostavlja svega 10-ak minuta od ukupnog vremena nastavnog sata. Stvaralačke aktivnosti učenika zauzimale su središnji i najveći dio predviđenog vremena.

Moj je drugi cilj bio potaknuti učenike na izražavanje i stvaranje novih i neobičnih ideja te rješavanje zadataka na neuobičajen i nestandardiziran način. Ovaj sam cilj pokušala ostvariti korištenjem raznih tehnika za poticanje kreativnosti kao što su oluja ideja, vođena mašta, metoda šest šešira, kreativno pisanje, igra asocijacija i druge.

Prilikom obrade pjesmice Brz na jeziku prema mom mišljenju tri su skupine bile podjednako kreativne, dok je rad skupine koja je trebala smisliti znak za prestanak brbljanja bio prilično očekivan i neoriginalan. Nisam sigurna koji su mogući razlozi, no prilikom obrade podataka iz evaluacijskih listića uočila sam kako je jedan od učenika na pitanje „Što ti se nije svidjelo?“ odgovorio kako mu se nije svidjelo to što njegova skupina nije dobila zadatak da napišu pjesmicu. Pretpostavljam kako se ni ostalim članovima skupine nije svidio zadatak te su ga možda smatrali nedovoljno zanimljivim. (Slika 21)

Slika 21: Učenički rad „Znak za prestanak brbljanja“

U aktivnostima vezanim za integrirani dan na temu Igramo se grada mislim kako su učenici najviše uživali. Mislim da je taj dan bio izvrsna kombinacija učenja kroz igru, stvaralaštva i zabave. Naučila sam kako je za stvaralaštvo jedan od najvažnijih čimbenika opušteno i pozitivno ozračje u razredu. Učenici se trebaju osjećati slobodnima i nesputanima te uživati u aktivnostima kako bi pokazali svu svoju kreativnost. Također sam primijetila kako učenici jako vole praktičan rad, rezanje, lijepljenje, bojanje, tj. sve ono što uključuje što više osjetila. Smatram kako bi se ovakvom načinu rada trebalo posvetiti više pažnje jer prema Veroni A. Magnesen (citirano u Dryden, G. & dr. Vos, J., str. 100) mi naučimo 10% onoga što čitamo, 20% onoga što slušamo, 30% onoga što vidimo, 50% onoga što vidimo i čujemo, 70% onoga što izgovorimo te 90 % onoga što izgovorimo i učinimo.

Prilikom obrade basne Paun i sokol koristila sam tehniku za poticanje kreativnog mišljenja Šest šešira. Očekivala sam veću zainteresiranost učenika, no učenici nisu bili posebno zainteresirani. Mogući razlog za to je što je učenicima ova tehnika otprije poznata jer su ju radili sa svojom učiteljicom. Ipak priča je kod učenika pobudila poseban interes te su izrazili želju da ju odglume. Iako ja nisam planirala ovu aktivnost, bila sam oduševljena njihovom idejom. Shvatila sam kako je prije svega važno čuti potrebe učenika i njihove interese iako smo možda nešto drugo isplanirali. Učenici mogu na različite načine učiti i stjecati sposobnosti, a uloga je učitelja pronaći onaj način koji učenicima najbolje odgovara.

Vježbanje upravnog i neupravnog govora organizirala sam na učenicima zanimljiv način. Istodobno su učili i zabavljali se smišljajući dijaloge između likova te dopunjavajući strip. Posebno je kreativna bila skupina koja je imala zadatak napisati razgovor između kokoši i pijetla. Oni su se toliko odvažili te su si nadjenuli posebna imena unutar skupine, odredili svoje zakone, oružje, staništa i moto. To je bio jedan od ključnih trenutaka u mom istraživanju kada sam shvatila kako ono što nastojim uistinu ima smisla, samo je potrebno biti strpljiv i uporan u svom naumu.

Stvaralačka fantazija, mašta ili imaginacija bitna je odrednica stvaralaštva. To je sposobnost zamišljanja objekata, osoba, situacija, stvaranje raznovrsnih kombinacija na temelju zamišljanja mogućih veza i odnosa (Stevanović, 1999, str. 345). Radionicom Zamisli svoje ime htjela sam pobuditi stvaralačku fantaziju. Željela sam učenike potaknuti da zamisle svoje ime u drugačijem obliku. Učenici su bili vrlo uspješni u zamišljanju svojih imena, jedino sam primijetila kako im je bilo teško zamisliti ime u nekom drugom obliku osim napisanog slovima. To je vjerojatno zato jer ova aktivnost zahtijeva nešto višu razinu apstraktnog mišljenja, a učenici četvrtog razreda još uvijek nisu na toj razini.

Prilikom pisanja sastava na temu Ja lastavica također je bilo važno pobuditi stvaralačku fantaziju. Kako bih to postigla s učenicima sam provela tehniku vođena mašta koja je po mom mišljenju vrlo dobra tehnika za poticanje maštanja. Pri tom je važno da učenici budu koncentrirani i opušteni. Predložila sam učenicima neka napišu sastav o onome što su doživjeli dok su zamišljali kako putuju, no kako se nekima nije svidjela ta ideja rekla sam im neka oni daju neki drugi prijedlog. Neki su se učenici stoga odlučili za strip, neki za pjesmicu, a neki su jednostavno željeli nacrtati svoje putovanje. Već tada, imala sam osjećaj kako sve bolje i bolje upoznajem učenike i njihove interese. Primijetila sam npr. kako Karlo L. ima izražen smisao za pisanje pjesmica, dok Vitorio R. i Arijan LJ. imaju sklonosti prema izražavanju događaja stripom. Mislim kako je važno dati svakom učeniku priliku da se izrazi na način koji se njemu najviše sviđa ukoliko on odgovara cilju kojeg želimo postići.

Tijekom integriranog dana na temu Uskrs učenici su bili vrlo aktivni i zainteresirani za rad. Primijetila sam njihovu veću samostalnost nego inače. Imala sam osjećaj kako sam na dobrom putu te kako su učenici postajali sve slobodniji u svom izražavanju.

Nakon završetka prakse bila sam zadovoljna postignutim, ali sam ujedno imala osjećaj kako još mnogo toga mogu i trebam učiniti te sam odlučila nastaviti svoje akcijsko istraživanje. Splet okolnosti, obveze na fakultetu i dr. spriječile su me u nastavku istraživanja

odmah nakon uskršnjih praznika. Posljednju aktivnost vezanu za akcijsko istraživanje provela sam tek nakon dva mjeseca stanke. Dakle, tijekom radionice Mašta može svašta primijetila sam kako su se učenicima aktivnosti svidjele, no imali su poteškoća u izražavanju te sam ponovno kod njih osjećala određenu blokadu. Opet su pokazivali nesamostalnost i nesigurnost u radu. U razgovoru s učiteljicom pokušala sam odgonetnuti u čemu je bio problem. Rekla mi je kako je u posljednje vrijeme učenike morala pripremati za državna testiranja znanja pa se nje mogla u potpunosti posvetiti poticanju kreativnosti. No, također mi je rekla kako su učenici bili nemirni u posljednje vrijeme jer se bliži kraj nastave te kako im se ne da se sjediti u školi za lijepog vremena. Nakon ove aktivnosti došla sam do važnog zaključka. Shvatila sam kako je važan kontinuitet u poticanju kreativnosti. Dryden i Vos (2001, str. 187) navode kako je zapanjujuća činjenica to što se kreativne tehnike ne poučavaju u većini škola, premda su one na više načina naš ključ za budućnost.

Unatoč tome, mnogi učitelji smatraju kako je teško uklopiti tehnike za poticanje kreativnosti u nastavni sat od 45 minuta pa se odaju tradicionalnom načinu poučavanja. U to sam se i sama uvjerila tijekom istraživanja. Za kreativnost u razredu ne bi trebao postojati sat i vremensko ograničenje. Smatram kako je školsko zvono jedan od ometajućih čimbenika jer stvara pritisak i kod učenika i kod učitelja. Zbog toga se kreativnošću u školama bavi usput i ako se stigne i pri tome se guše djetetovi potencijali. Bognar (2004, str. 269) smatra kako takvo stanje nalaže aktivno traganje za mogućnostima promjena koje će na prvo mjesto staviti razvoj kreativnosti učenika umjesto pamćenja mnoštva nepotrebnih činjenica. Škole koje to učine imat će smisla dok će ostale biti sve više neučinkovite i često štetne za razvoj učenika, kao i cijelog društva. Dryden i Vos (2001, str. 187) rješenje vide u predmetima koji bi poučavali načinima mišljenja i koji bi trebali biti na vrhu ljestvice prioriteta u svakoj školi. Stevanović (1999, str. 41) smatra kako kurikulum treba osigurati učenje za anticipiranje novih ideja i rješenja, pronalaženje udaljenih relacija, duhovitost odgovora, težnja prema nekonvencionalnom rješavanju problema, otkrivanje novih značenja podataka, razvijanje originalnih ideja, postavljanje i verificiranje različitih stvaralačkih hipoteza, razvijanje divergentnog spoznajnog stila i otvorenost prema novom iskustvu.

Stevanović (1999, str. 206-207) kaže kako učenika putem stvaralačkih naloga treba osposobiti da uči i stvara paralelno, ali ne za nastavnika i ocjenu, nego za sebe. Treba uživati u svome radu i ostvarenjima. Nastavnik će odigrati važnu ulogu u tome što će svoje učenike prvenstveno motivirati da nešto žele ostvariti. Mislim kako ovu tvrdnju mogu povezati sa svojim trećim ciljem, a on je bio potaknuti učenike da budu samostalniji i sigurniji u

rješavanju zadataka. Svojim sam sugestijama učenicima pokušala objasniti kako nije važno sviđa li se meni njihov rad, što su oni često pitali, te kako ne trebaju raditi nešto što će se drugima sviđati. Pokušala sam im naglasiti kako je važno koliko su sami zadovoljni onim što su svojim radom i zalaganjem postigli. Smatram kako sam ovaj cilj djelomično ostvarila te je na ostvarenju ovoga cilja potrebno uložiti više truda. još mnogo raditi.

Sukladno današnjem načinu školovanja učenici su naviknuti kako za sve moraju tražiti potvrdu učitelja te za sve biti ocijenjeni. Ja sam mišljenja kako je u školama potrebno više poticati učeničko kritičko mišljenje. Ako učenike učimo odmalena da znaju odrediti što je dobro, što nije, što je kvalitetno, a što ne postajat će svjesniji samih sebe i svojih sposobnosti, a time i sigurniji u svom budućem životu i stvaralačkom djelovanju. radu.

Moj je četvrti cilj bio ispuniti dječje potrebe za zabavom, aktivnošću i stvaranjem. Smatram kako sam ovaj cilj ostvarila u potpunosti jer je učenicima tijekom nastave bilo zanimljivo, bili su aktivni i produktivni.

Kao zaključak, osvrnula bih se na riječi autora Stevanovića (1999, str. 51) koji govori kako se kreativnost sve više smatra egzistencijalnim pitanjem suvremenog čovjeka. Ona udovoljava fizičkim i intelektualnim potrebama svake ličnosti. Participira u svakodnevnim životnim aktivnostima, izgrađuje velik broj novih svojstava ličnosti, afirmira težnje ka ličnom uzdizanju. Okosnica svega toga jeste životno stvaranje u skladu s potrebama i mogućnostima svake individue. Princip života jest smisao stvaralačke aktivnosti, njegovanje kulture spoznajnog aktiviteta i stvaralačke sklonosti. Drugim riječima, mlade treba odgajati kreativnošću za kreativnost.

13. ZAKLJUČAK

Temeljna razlika između čovjeka i životinje je mišljenje, ali ne bilo kakvo, nego stvaralačko. Stvaralačko je mišljenje ono koje je preobrazilo čovjekovo okruženje i kada bismo ga prestali poticati zaustavio bi se čitav ljudski razvitak. Svaka osoba u određenoj mjeri posjeduje osobinu kreativnosti te je takav način razmišljanja potrebno poticati od najranije dobi djeteta.

Budući da djeca većinu vremena provode u školi tijekom nastave posebnu pažnju treba posvetiti poticanju kreativnosti. Međutim, danas se kreativnosti u školama ne posvećuje dovoljno pažnje. Upravo zbog toga odlučila sam se baviti problemom kojeg sam definirala u obliku pitanja *Kako poticati kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika?* Za mene je ovo istraživanje prvenstveno bilo prilika da nešto poboljšam u praksi, ili konkretno, pokušam osloboditi kreativne potencijale učenika i učiniti nastavu zanimljivijom i dinamičnijom.

Ciljevi mog istraživanja proizašli iz istraživačkog problema:

- potaknuti učenike na izražavanje i stvaranje novih i neobičnih ideja te rješavanje zadataka na neuobičajen i nestandardiziran način,
- potaknuti učenike da budu samostaljniji i sigurniji u rješavanju zadataka,
- ispuniti dječje potrebe za zabavom, aktivnošću, stvaranjem.

Kako bih procijenila uspješnost svog akcijskog istraživanja odredila sam nekoliko kriterija:

- Učenici zadovoljni i uživaju u aktivnostima
- Sudjelovanje svih učenika u aktivnostima.
- Učenici postupno sve manje traže upute te da su samostaljniji i neopterećeni okvirima unutar kojih trebaju nešto napraviti.
- Učenički radovi su kreativni, drugačiji, neočekivani, originalni te su učenici zadovoljni postignutim.

Podatke za istraživanje prikupila sam putem proučavanja potrebne literature, pomoću evaluacijskih listića, fotografija aktivnosti, video snimki aktivnosti, istraživačkog dnevnika, učeničkih radova te mišljena kritičkih prijatelja.

Moje istraživanje su pratili mentor mr. sc. Branko Bognar i kritičke prijateljice; učiteljica razredne nastave Lidija Udovčić i ravnateljica škole Vesna Šimić. Validacija je provedena na način samovalidacije i akademske validacije

Aktivnosti koje sam provodila vezane su za nastavu hrvatskog jezika, ali i šire jer sam također organizirala dva integrirana dana u sklopu drugih predmeta osim hrvatskog jezika.

Aktivnosti koje sam provela su:

- Obrada pjesme Brz na jeziku
- Integrirani dan na temu Igramo se grada
- Obrada hrvatske narodne basne Paun i sokol
- Vježbanje i ponavljanje upravnog i neupravnog govora
- Obrada teksta Potoci sami biraju svoje ime
- Obrada pjesme Lastavice
- Integrirani dan na temu Uskrs
- Kreativna radionica Mašta može svašta

Tijekom istraživanja susrela sam se s nekoliko problema koji su mi otežavali njegovo uspješno provođenje. Prvi problem s kojim sam se susrela i koji me je pratio gotovo cijelo vrijeme bilo je nedostatak vremena. Također mi je ponekad bilo teško smisliti zanimljive aktivnosti kojima bih potaknula kreativnost učenika. Sljedeći problem s kojim sam se susrela bila je nediscipliniranost pojedinih učenika koji su ometali nastavu. S problemima sam se susrela i prilikom objašnjavanja zadataka učenicima jer su učenici tražili su od mene da im kažem na koji točno način trebaju riješiti zadatak. Kako je istraživanje teklo, problema je bilo manje te sam uočavala važne promjene u ponašanju učenika. Učenici su s vremenom prestali tražiti upute te su postajali odlučniji i samouvjereniji. Ozračje u razredu bilo je dinamičnije i življe. Oni učenici koji su na početku ometali sudjelovali su u aktivnostima i uživali.

Ovim istraživanjem došla sam do bitnih zaključaka vezanih za poticanje kreativnosti.

- Za stvaralaštvo je jedan od najvažnijih čimbenika opušteno i pozitivno ozračje u razredu. Učenici se trebaju osjećati slobodnima i nesputanima te uživati u aktivnostima kako bi pokazali svu svoju kreativnost.
- Važno čuti potrebe učenika i njihove interese iako smo možda nešto drugo isplanirali. Učenici mogu na različite načine učiti i razvijati sposobnosti, a uloga je učitelja pronaći onaj način koji učenicima najbolje odgovara.
- Poticanju kreativnosti ne ide u prilog vremensko ograničenje.
- Važan je kontinuitet u poticanju kreativnosti.

14. LITERATURA

1. Bogнар, B. (2003). *Škola koja razvija kreativnost*. Preuzeto listopad 21, 2008, s www.mzu.sbnet.hr/clanak2202-1-0964.htm
2. Bogнар, B. (2004). Poticanje kreativnosti u školskim uvjetima. *Napredak*, 145(3), 269-283.
3. Bogнар, B. (2006a). Akcijska istraživanja u školi. *Odgojne znanosti*, 8(1), 209-227.
4. Bogнар, B. (2006b). Kako procijeniti kvalitetu akcijskog istraživanja. *Metodički ogledi*, 13 (1), 49-68.
5. Bogнар, B. (2008). *Mogućnost ostvarivanja uloge učitelja – akcijskog istraživača posredstvom elektroničkog učenja*. Neobjavljena doktorska disertacija. Sveučilište u Zagrebu.
6. Bogнар, L. & Bogнар, B. (2007). Kreativnost učitelja kao značajna kompetencija nastavničke profesije. U Babić, N. (ur.), *Kompetencije i kompetentnost učitelja* (421-428). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Učiteljski fakultet u Osijeku, Kherson State University Kherson.
7. Bogнар, L. & Somolanji, I. (2008). Kreativnost u osnovnoškolskim uvjetima. *Život i škola, časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 54(19), 87-94.
8. Cvetković Lay, J. & Pečjak, V. (2004). *Možeš i drukčije: priručnik s vježbama za poticanje kreativnog mišljenja* (str. 11-20). Zagreb: Alinea.
9. Čandrić, J. (1988). *Kreativnost kao kategorija*. u Čandrić, J., *Kreativni učenici i nastavni proces* (str. 11-34). Rijeka: Izdavački centar Rijeka
10. Dryden, G. & Vos, J. (2001). *Revolucija u učenju: kako promijeniti način na koji svijet uči*. Zagreb: Educa.
11. Kreativnost. (2008, ožujak 22). *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. Preuzeto listopad 2, 2008, s <http://hr.wikipedia.org/wiki/Kreativnost>
12. Mužić, V. (1999). *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Educa.
13. Nola, Danica (1987). *Kreativni odgoj*. u Kroflin, Livija; Nola, Danica; Posilović, Antonija i Supek, Rudi (ur.), *Dijete i kreativnost* (str. 9-14). Zagreb: Globus.
14. Ozimec, S. (1996). *Otkriće kreativnosti*. Varaždinske Toplice: Tonimir.

15. Polić, M. (2003). *Odgoj i stvaralaštvo. Metodički ogledi, 9(2)*, (str. 9-17).
16. Ruggiero, V. R. (2001). *The art of thinking-a guide to critical and creative thought* (str. 80-83). New York: Addison Wesley Longman.
17. Stevanović, M. (2003). *Interaktivna stvaralačka edukacija*. Rijeka: Andromeda.
18. Stevanović, M. (1998). *Modeli stvaralaštva*. Varaždinske Toplice: Tonimir.
19. Stevanović, M. (1999). *Kreatologija*. Varaždinske Toplice: Tonimir.
20. Stevanović, M. (2001). *Kvalitetna škola i stvaralaštvo*. Varaždinske Toplice: Tonimir.
21. Stevanović, M. (2003). *Modeli kreativne nastave*. Rijeka: Andromeda.
22. Stoll, L. & Fink, D. (2000). *Mijenjajmo naše škole*. Zagreb: Educa.
23. Supek, Rudi (1987). *Priroda ljudske kreativnosti*. u Kroflin, Livija; Nola, Danica; Posilović, Antonija; Supek, Rudi (ur.) *Dijete i kreativnost* (str. 46-64). Zagreb: Globus.
24. Španić, A. & Jurić, J. (2007). *Čitanka za četvrti razred osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga
25. Torrance, E. P. (1970). *Encouraging creativity in classroom*. Iowa: WM. C. Brown company publishers.
26. Treffinger, Donald J. (i sur.) (2002). *Assessing Creativity: A Guide for Educators*. Sarasota/Florida: Center for Creative Learning. Preuzeto listopad 29, 2008, s http://eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/1b/26/d4.pdf
27. Živković, Ž. (2005). *Susreti s učenicima 1: priče i radionice za sat razrednika*. Đakovo: Tempo.

15. POPIS PRILOGA

Prilog 1: Primjer listića za roditelje	80
Prilog 2: Primjer evaluacijskog listića	81
Prilog 3: Zadatci za aktivnost šest šešira	82
Prilog 4: Učenički rad „Originalni izrazi“	82
Prilog 5: Učenički rad pjesmica „Brz na jeziku“	83
Prilog 6: Učenički rad "Ime Brigita"	84
Prilog 7: Učenički rad "Ime Ines"	84

Prilog 1: Primjer listića za roditelje

Poštovani roditelji,

moje je ime Ivana Leitkam i studentica sam 4. god. Učiteljskog fakulteta u Slavonskom Brodu. Tijekom stručno pedagoške prakse, koju ću obavljati u razredu učiteljice Lidije Udovčić, namjeravam provesti akcijsko istraživanje na temu Poticanje kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika. Istraživanje provodim u svrhu svog diplomskog rada. Kako bih ga na što bolji način prezentirala ovim putem Vas molim za dopuštenje za fotografiranje i snimanje Vaše djece za vrijeme nastave. Snimke i fotografije moći ćete i vidjeti ukoliko budete zainteresirani.

Unaprijed hvala, Ivana Leitkam

Vaš potpis: _____

Prilog 2: Primjer evaluacijskog listića

1. Koliko si se ugodno osjećao na satima hrvatskog jezika?

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

2. Bio/la sam aktivan/a.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

3. Mogao/la sam izraziti svoju kreativnost.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

4. Najviše mi se svidjelo Kada smo pisali imena

_____

5. Nije mi se svidjelo _____

_____

Hvala na odgovorima, učiteljica Ivana.

Prilog 3: Zadatci za aktivnost šest šešira

15. Razgovaraj s prijateljima. Razmijeni mišljenje o paunu i sokolu razgovornom igrom *Šest mislećih šešira*.

1. Gdje živi paun, a gdje sokol?
2. Kako izgleda paun, a kako sokol?

Paun i sokol su se sprijateljili.
1. Kako su jedan drugome iskazali prijateljstvo?

VODITELJ RAZGOVORA

1. O čemu razgovaraju paun i sokol?
2. Kakvim tonom razgovaraju?
3. Tko je prvi započeo razgovor?

1. Kako se osjećao paun, a kako sokol na početku basne?
2. Kako se osjećao paun, a kako sokol na kraju basne?

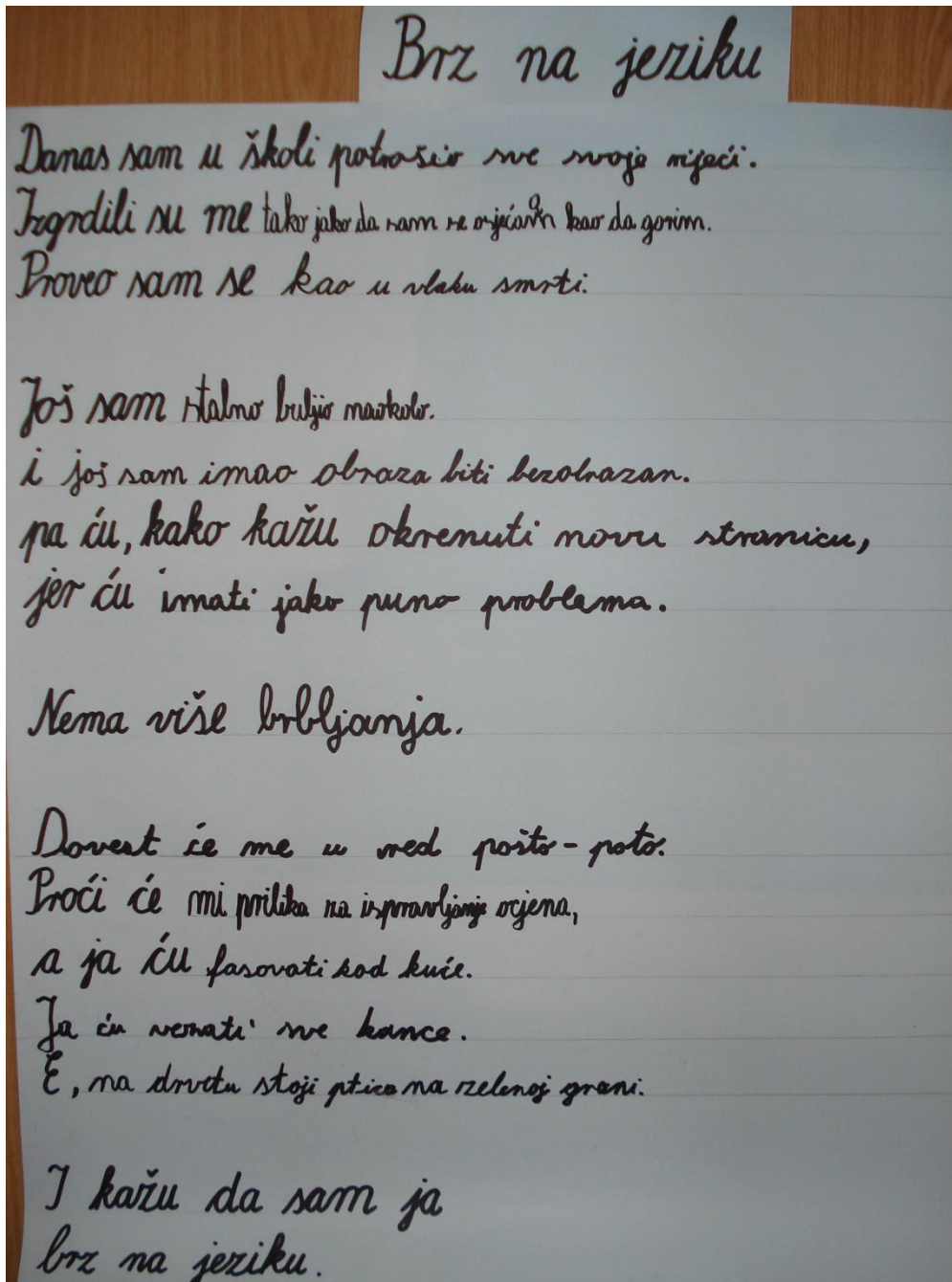
1. Što bi predložio/predložila paunu?
2. Kako bi ti postupio/postupila da si sokol?

189

Prilog 4: Učenički rad „Originalni izrazi“

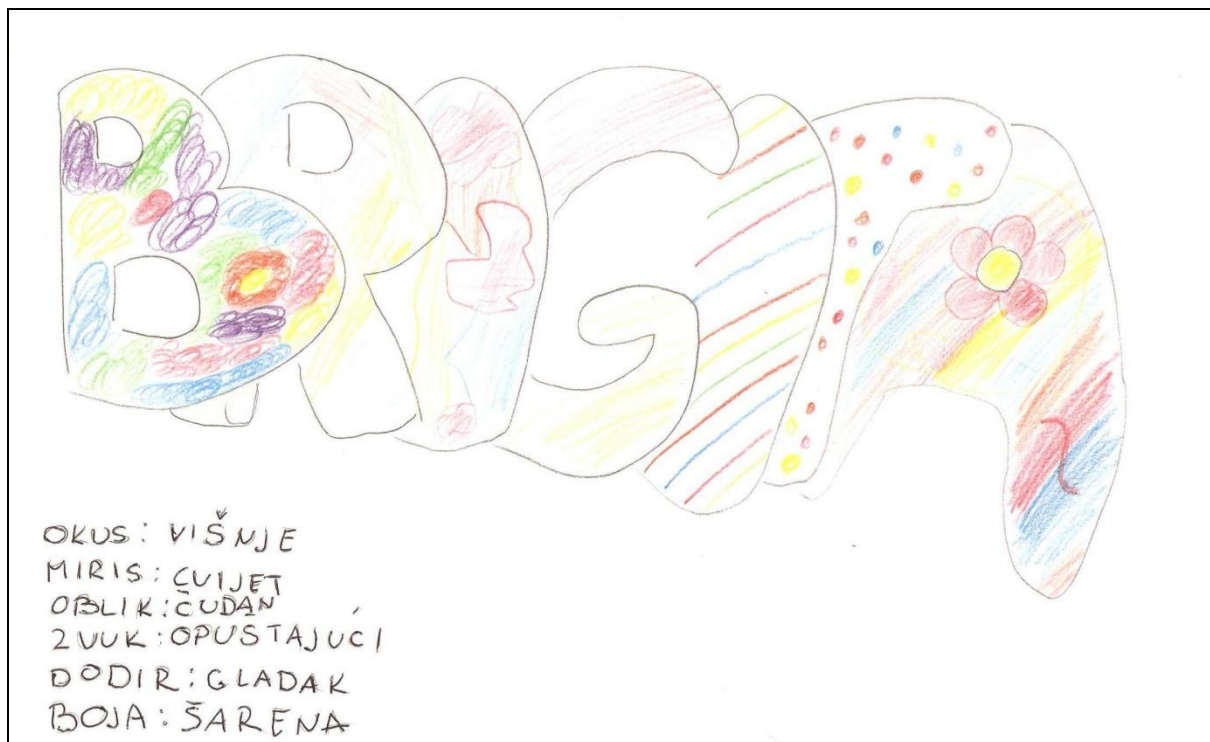
Pokisnuo sam kao riba na loncu.
Ljut sam kao smireni slarup.
Iretan sam kao banana u želudcu.
Miran je poput majmuna na zgrni.
Dobar je kao krokodil ubojica.
Zločest je kao bolni dječak.
Zaigran je poput upovome bebe.
Lijep je poput stonoge.

Prilog 5: Učenički rad pjesmica „Brz na jeziku“

Prilog 6: Učenički rad "Ime Brigita"

Prilog 7: Učenički rad "Ime Ines"

